

Нязгасны
агонь
духоўнасці
стар. 5

Вернасць
Радзіме
і слову
стар. 10

Адхінуўшы
заслону
таямніцы
стар. 13

Энергетыка асобы, памножаная на змест

Адной з самых значных падзей АХХІХ Дня беларускага пісьменства і ўрачыстасцю для жыхароў Добруша стала адкрыццё помніка народнаму пісьменніку БССР Івану Шамякіну. Засяроджаны на свеце сваіх герояў задумлівы чалавек з кнігай у руках — такім многія памятаюць літаратара.

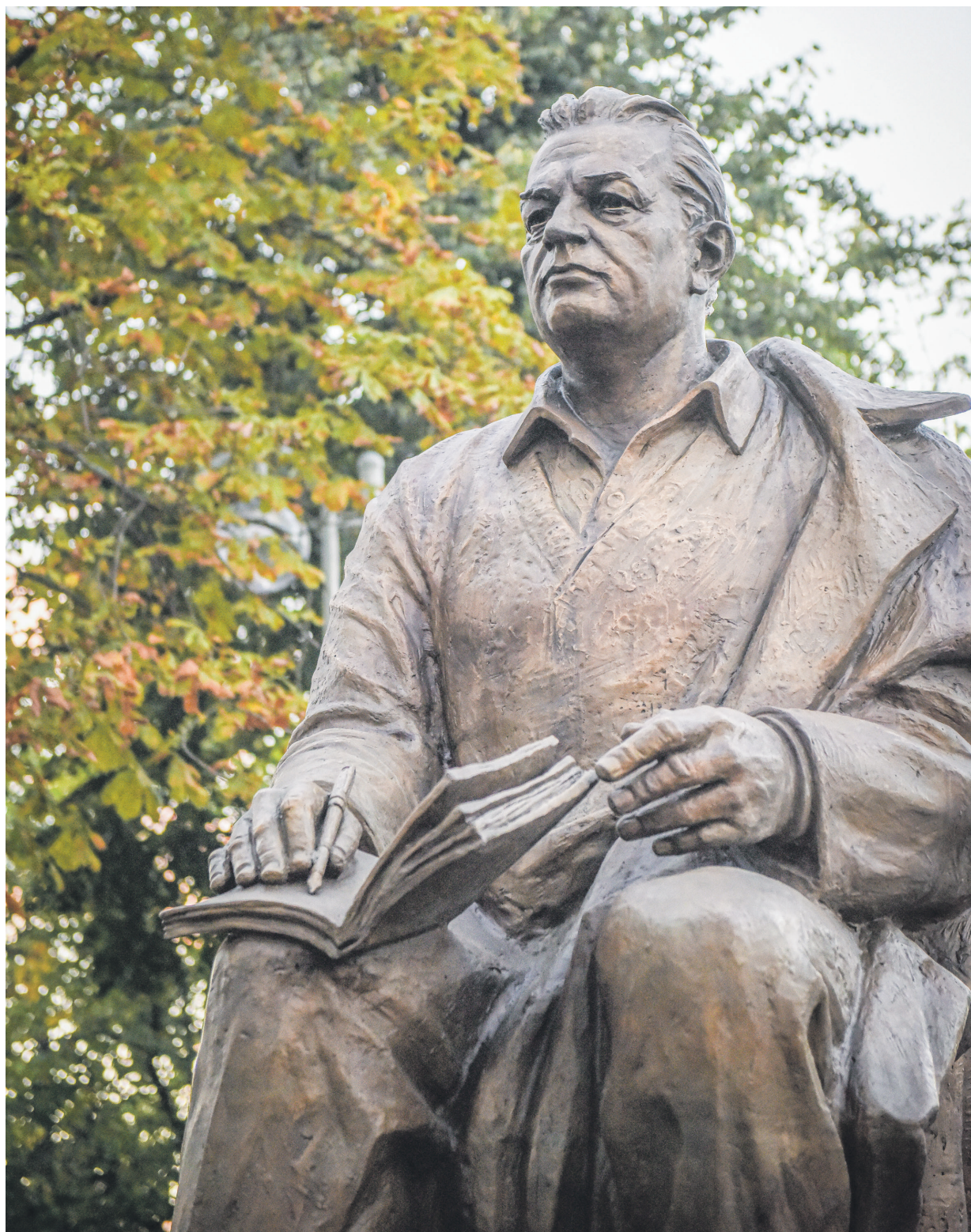
Рашэнне аб адкрыцці помніка Івану Шамякіну ў Добрушы прынялі год таму, на векавы юбілей творцы. У аб'яўленым конкурсе на найлепшы праект былі прадстаўлены работы скульптараў і творчых калектываў. Перамаглі сталічныя скульптары Уладзімір Піпіна і Канстанцін Касцючэнка. Над стварэннем помніка яны працавалі каля года.

Падчас працы аўтары кампазіцыі неаднаразова звярталіся па дапамогу да сваякоў літаратара. У распрацоўцы кампазіцыі дапамагала яго дачка Алеся Іванаўна: брала ўдзел у стварэнні мадэлі з гліны, падказвала дэталі, якія маюць вялікае значэнне. Скульптары імкнуліся да таго, каб помнік увабраў у сябе ўсю энергетыку асобы, памножаную на моц зместу твораў Івана Шамякіна.

Бронзавую скульптуру класіка ўстанавілі на праспекце Міру. Па словах дачкі пісьменніка Алесі Шамякінай, якая стала ўдзельніцай цырымоніі адкрыцця, работа скульптараў вельмі ўдалая.

«Спадабалася ўсё яшчэ на тым этапе, калі было выканана з гіпсу, — падзялілася ўражаннем Алеся Іванаўна. — На помніку бацьку гадоў 45—50 — узрост найбольшай актыўнасці яго творчасці...»

Выдатнае і месца, дзе ўсталявалі помнік. Гэта цэнтр горада, сквер, дзе ўсё патанае ў зеляніне, усталяваны лаўкі — можна спыніцца ў гэтым утульным куточку, сесці і падумаць аб вечным, адчуць аўру той зямлі, што ўзгадавала талент пісьменніка. Нашчадкі творцы вельмі рады, што на яго малой радзіме беражліва захоўваюць памяць аб ім, чытаюць яго кнігі.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў з Днём беларускага пісьменства ўдзельнікаў і гасцей свята. «Гэтае свята стала сапраўды народным, сімвалам адзінства славян, умацавання духоўных каштоўнасцей, якія вучаць памятаць пра свае вытокі, шчыра любіць родны край і паважаць продкаў. Менавіта пісьменства з'ядноўвае мінулае, цяперашняе і будучыню, зберагаючы, як найвялікшы скарб, сувязь пакаленняў. Беларусы заўсёды шанавалі пісьмовае слова, пачатак якому на нашай зямлі далі Еўфрасіння Полацкая і Кірыла Тураўскі і якое 505 гадоў таму Францыск Скарына аздобіў у друкаваную кнігу. Слаўныя традыцыі продкаў-асветнікаў годна працягвалі Янка Купала і Якуб Колас, Максім Багдановіч і Уладзімір Караткевіч, Іван Мележ і Іван Шамякін, на малой радзіме якога праходзіць мерапрыемства. Непакісная вера, багатая культурная спадчына і шчырае, таленавітае, праўдзівае слова здольныя захаваць згоду між народамі і дараваць усім надзею на лепшае. У гэтым перш за ўсё найвялікшае прызначэнне Дня беларускага пісьменства», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы таксама пажадаў усім, хто мае дачыненне да свята, моцнага здароўя, жыццёвай мудрасці, дабрабыту, натхнення і плёну ў працы, мірнага неба і асабістага шчасця.

Супрацоўніцтва. Прадстаўнікі беларускай дэлегацыі на Маскоўскім міжнародным кніжным кірмашы прынялі ўдзел у штогадовай галіновай канферэнцыі «Кніжны рынак — 2022», якую праводзіць Расійскі кніжны саюз пры падтрымцы Міністэрства лічбавага развіцця, сувязі і масавых камунікацый Расійскай Федэрацыі. Удзельнікі канферэнцыі абмеркавалі стан і перспектывы развіцця кніжнага рынку. Дакладчыкі прадставілі актуальныя антыкрызісныя меры ў сучасных эканамічных умовах, адказалі на пытанні слухачоў. Да абмеркавання былі прапанаваны найбольш актуальныя пытанні і тэмы, якія датычацца і беларускіх кнігавыдаўцоў, кнігараспаўсюджвальнікаў і паліграфістаў.

Конкурсы. Беларускія выданні атрымалі 9 дыпламаў XIX Міжнароднага конкурсу «Мастацтва кнігі» дзяржаў — удзельніц СНД на Маскоўскім кніжным кірмашы. Сярод пераможцаў у розных намінацыях: Выдавецкі дом «Звязда», Выдавецкі дом «Беларуская навука», выдавецтва «Вышэйшая школа», «Народная асвета», «Беларусь», тэлерадыёвяшчальны канал «Гродна Плюс» і рэдакцыя «Гродзенскай праўды». Таксама за вялікую работу па развіцці айчыннага кнігараспаўсюджвання і міжнароднага кнігаабмену ў 2021 годзе граматай СНД узнагароджаны калектывы кнігарні «Кніжны свет» філіяла ААТ «Белкніга».

Памяць. Багатая літаратурная спадчына беларускага крытыка, літаратуразнаўца, пражаніка Уладзіміра Калесніка прадстаўлена на выстаўцы «Бліскучае сонца Прынёмання» ў Нацыянальнай бібліятэцы. «Экспазіцыя прымеркавана да 100-годдзя з дня нараджэння пісьменніка. Наведвальнікаў зацікавяць кнігі літаратурных партрэтаў і нарысаў «Лёсам пазнанае», «Тварэнне легенды», «Усё чалавечае», дакументальная аповесць «Пасланец Праметэя», крытычныя работы «Паэзія змагання: Максім Танк і заходнебеларуская літаратура», «Ветразі Адысея: Уладзімір Жылка і рамантычная традыцыя ў беларускай паэзіі», «Янка Брыль: нарыс жыцця і творчасці» і іншыя. У Год гістарычнай памяці чытачоў не пакіне аб'якавымі дакументальная кніга «Я з вогненнай вёскі...» (сумесна з Алесем Адамовічам і Янкам Брылем) і аўтабіяграфія пісьменніка «Доўгі памяць», — паведамлілі БелТА ў бібліятэцы. Дапаўняе экспазіцыю літаратура аб жыццёвым і творчым шляху Уладзіміра Калесніка. Выстаўка «Бліскучае сонца Прынёмання» праходзіць у зале беларускай літаратуры. Работа экспазіцыі прадоўжыцца да 30 кастрычніка.

Вярнісаж. У арт-гасцёўні «Высокае м'ста» 8 верасня пачала працаваць выстаўка вядамага беларускага фотамастака Міхаіла Маругі «PRO/ЯВЛЕНИЕ. ПЕСНЯРЫ», прысвечаная святкаванню 955-годдзя Мінска. Міхаіл Маруга — выдатны майстар фатаграфічнага мастацтва, заснавальнік уласнай школы фатаграфіі і родапачынальнік рэкламнай фотаіндустрыі Беларусі. Героямі яго здымкаў былі як прафесійныя топ-мадэлі, так і зоркі сусветнага шоу-бізнесу. З ансамблем «Песняры» майстар звязвае амаль паўстагоддзя плённага творчага супрацоўніцтва. Бадай, менавіта Міхаіл Маруга больш за ўсіх здымаў «Песняроў» і нават ездзіў разам з імі на гастролі, зняўшы на плёнку самыя значныя праграмы і канцэртныя выступленні калектыву. На выстаўцы прадстаўлены фатаграфіі, сцэнічныя касцюмы і ўпрыгажэнні, музычныя інструменты і пласцінкі.

Агляд афіцыйных падзей ад **Алесея ЦІМАФЕЕВА**

імпрэзы

У гасцях у Францыска Скарыны

10 верасня 2022 года, падчас святкавання Дня горада Мінска ў Парку пісьменнікаў, каля Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, па ініцыятыве Саюза пісьменнікаў Беларусі пройдзе фестываль дзіцячай кнігі пад назвай «У гасцях у Францыска Скарыны». Фестываль распачне сваю работу а 12 гадзіне ў рамках народнага гуляння, арганізаванага Першамайскім райвыканкамам г. Мінска. Першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшыня секцыі дзіцячай літаратуры СПБ Алена Стэльмах адказала на пытанні рэдакцыі.

— **Як бы вы апісалі ідэю фестывалю?**

— Сімвалічна, што сёлета, акрамя 955-годдзя Мінска, адзначаецца і 505-годдзе з моманту выдання

Мерапрыемства стане своеасаблівым аглядам творчых сіл Саюза пісьменнікаў Беларусі, якія задзейнічаны ў стварэнні кнігі для юнага чытача. Менавіта гэты жанр сучаснай літаратуры развіваецца найбольш дынамічна, з выкарыстаннем навацый у далучэнні шырокай аўдыторыі да чытання.

— **Хто возьме ўдзел у свяце?**

— Свае кніжныя здабыткі прадставяць пісьменнікі, якія сталі ўжо хрэстаматычнымі: Міхась Пазнякоў, Мікола Чарняўскі, Уладзімір Мазго, Алесь Бадак, Генадзь Аўласенка, Ніна Галіноўская. Да іх далучацца дзіцячыя аўтары з усіх рэгіёнаў Беларусі, якія пацвердзяць, што пісаць кнігі для дзяцей — гэта быць свайго роду чараўніком. Пісьменнікі аб'ядаюць запрасіць на фестываль і сяброў: ілюстратараў, дызайнераў, дзякуючы якім кнігі ажываюць, становяцца прывабнымі.

чараўнага куфэрка аказаліся ў друкарні XVI стагоддзя. Першадрукару было надзвычай цікава даведацца, ці прадоўжылася яго справа. Ён непамерна ўзрадаваўся, што праз стагоддзі кнігі сталі светачамі і зараз чалавецтва мае бяспечныя духоўныя скарбы. Знаёміць Францыска Скарыну (а яго ролю выканае знакаміты сучасны творца Міхась Пазнякоў) з сучаснымі кніжнымі набыткамі будучы юныя ўдзельнікі Тэатра паэзіі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ.

— **Што яшчэ рыхтуюць арганізатары?**

— У фестывалі актыўны ўдзел возьмуць дзіцячыя бібліятэкі г. Мінска. Бібліятэкары распрацавалі літаратурна-пазнавальны квэст, падчас якога ўдзельнікі будуць праходзіць ад прыпынку да прыпынку, накіроўваючыся да фінішу. На кожным прыпынку — літаратурным, моўным, краязнаўчым, эрудытаў, хуткамовак — яны атрымаюць літару, што дазволіць пазней скласці слова. Кожны з прыпынкаў таксама будзе мець сваю адметнасць. Удзельнікаў чакаюць займальныя віктарыны «Скрозь шлох старонак», «Рамонкавая палічка пажаданняў», «Палянка малявашак», «Лабірынты ведаў».

Да фестывалю дзіцячай кнігі далучацца выдавецтвы «Мастацкая літаратура», «Беларусь», «Народная асвета», Выдавецкі дом «Звязда», з якімі шчыльна супрацоўнічаюць пісьменнікі СПБ і дзе выходзяць найбольш знакавыя ў нашай краіне выданні для дзяцей. Адметнасць фестывалю і ў тым, што тут можна будзе набыць кнігі з аўтаграфамі аўтараў. Мы гаворым пра важнасць сямейнага чытання і таму запрашаем да ўдзелу ў фестывалі бацькоў з дзецьмі.

Фестываль дзіцячай кнігі «У гасцях у Францыска Скарыны» павінен паказаць, што наша сталіца чытае. А той, хто сябруе з кнігай, расце сапраўдным грамадзянінам.

Фота Кастуся Дробава.

нашым земляком-першадрукаром першай кнігі ў гісторыі беларускага ўсходнеславянскага кнігавыдання. А недалёка ад Парку пісьменнікаў знаходзіцца адзін з помнікаў Францыску Скарыну.

— **Якіх сюрпрызаў чакаць наведвальнікам?**

На галоўнай пляцоўцы свята ў 13.00 разгорнецца дзеянне па матывах кнігі творчага калектыву Ева НЭММ, калі героі з дапамогай

Федэрацыя прафсаюзаў Беларусі

паведамляе:

З 1989 года, раз на два гады, да Свята працы — 1 мая прысуджаюцца прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і аматарскай творчасці. За гэты час лаўрэатамі сталі 4 прафесійныя і 24 аматарскія калектывы мастацкай творчасці, 180 дзеячаў культуры, мастацтва, журналістаў.

29 жніўня 2022 г. прынята рашэнне аб умовах прысуджэння прэміі 2023 года:

- а) пяць прэміяў у галіне літаратуры і мастацтва, у тым ліку:
  - за творы прозы, паэзіі і драматургіі — адна прэмія;
  - за музычныя творы, канцэртна-выканальніцкую дзейнасць — адна прэмія;
  - за работы ў галіне тэатральнага мастацтва і кінамастацтва — адна прэмія;
  - за творы жывалісу, скульптуры, графікі і прыкладнага мастацтва — адна прэмія;
  - за лепшы твор аб прафсаюзах (літаратурны, музычны, канцэртны, тэатральны, кінамастацкі, жывалісны, скульптурны і іншы) — адна прэмія;
- б) адна прэмія за актыўную работу па развіцці народнага мастацтва і аматарскай творчасці працоўных (сярод кіраўнікоў прадпрыемстваў і арганізацый, прафсаюзных і ведамасных устаноў культуры, старшын прафсаюзных арганізацый);
- в) адна прэмія за выдатныя дасягненні аматарскіх калектываў мастацкай творчасці;
- г) адна прэмія ў галіне журналістыкі.

На саісканне прэміі ФФБ прымаюцца творы і работы, якія апублікаваны, публічна паказаны ці выкананы

за апошнія 4 гады, але не пазней чым за 6 месяцаў да ўстаноўленага тэрміну вылучэння на саісканне прэміі. Не могуць быць прадстаўлены творы і работы, якія адначасова вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, міжнародных прэміяў ці прэміяў іншых дзяржаў, або якія ўжо атрымалі такія прэміі.

Колькасць саіскаўнікаў на атрыманне прэміі ФФБ у складзе калектыву аўтараў не павінна перавышаць 4 чалавек.

Вылучэнне работ і твораў на саісканне прэміі ФФБ праводзіцца на сходах працоўных калектываў прадпрыемстваў, арганізацый і ўстаноў, пасяджэннях прэзідыумаў раённых, абласных і рэспубліканскіх камітэтаў і аб'яднанняў прафсаюзаў, калегій і прэзідыумаў праўленняў органаў культуры, творчых саюзаў, міністэрстваў і ведамстваў Рэспублікі Беларусь.

Пры гэтым улічваецца абавязковае членства ў прафсаюзе кандыдата і яго ўдзел у рабоце прафсаюзнай арганізацыі, выбарных органаў прафсаюзаў і мерапрыемствах, якія праводзяцца прафсаюзамі, і інш.

Памер прэміяў Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі 2023 года будзе ўстаноўлены пры прыняцці рашэння аб іх прысуджэнні ў красавіку 2023 г.

Дакументы і матэрыялы для вылучэння работ і твораў на саісканне прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі прымаюцца да 1 снежня 2022 г. Камісіяй па прэміях Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (220126, г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 21, пакой 605).

Тэлефоны для даведак: +375173759630, +375292893643.

Добрушскі настрой

Удзельнікамі Дня беларускага пісьменства сталі больш за 100 беларускіх пісьменнікаў. Што на свяце стварала ўзнёслы настрой?

Тамара Краснова-Гусачэнка, паэт, лаўрэат першай Нацыянальнай літаратурнай прэміі, старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СПБ:

— Гэта, мабыць, адно з найлепшых свят апошняга часу. Пачынаючы з бытавых пытанняў усё прадумана з клопатам пра людзей. Рассяленне ва ўтульныя цёплыя нумары, нягледзячы на даволі халодныя ночы, адразу ж парадавала. Ветліва і гасцінна сустрэлі ў Гомелі! Пасля прыбыцця ў Добруш стомленых з далёкай дарогі падарожнікаў сустрэла вельмі хуткая рэгістрацыя, падарункі, сярод якіх цудоўная кніга пра Добруш, ярка ілюстраваная выявамі дзіўнага, сапраўды падобнага на Венецыю беларускага горада! Добра прадуманая кава-паўза, якую смела можна аднесці да разраду вытанчаных сняданкаў высокай кухні, дзе ўсё і сціпла, і з густам, без непатрэбнай знарочыстай пампезнасці, але, разам з тым, прыстойны, ненадакучлівы, непрыкметны нават сэрвіс...

Словам, усё, як і павінна быць на свяце!

Прадуманасць размяшчэння пляцовак, забеспячэнне арганізацыйных момантаў — усё было на ўзроўні, усё спрыяла плённай працы, радавала. Асабліва трэба адзначыць выступленні пісьменнікаў на сваёй пляцоўцы! Яны былі настолькі прафесійныя, эмацыянальныя, патрыятычныя, што нікога з гасцей свята не пакінулі абьякавым. Вялікая колькасць слухачоў і прыхільнікаў паэзіі літаральна ўсе два дні запаўняла і саму пляцоўку, і прастору святочнай плошчы! І, вядома, самым яркім і незабыўным відовішчам, напоўненым дзіўнымі выступленнямі паэтаў нашай краіны, стаў канцэрт на галоўнай сцэне, падрыхтаваны Саюзам пісьменнікаў Беларусі. Упрыгожыла і дапоўніла канцэрт афармленне сцэны фотарадам з відамі нашай цудоўнай Беларусі.

Вялікі дзякуй арганізатарам свята і ўсім майстрам слова, якія праявілі свой талент па прапагандзе яе Вялікасці кнігі!

Асабіста я атрымала столькі слоў падзякі, прызнанняў у любові да паэзіі і літаратуры, што мне, чалавеку, які працуе з такім дзіўным матэрыялам, як слова, гэтых уражанняў і эмоцый хопіць да наступнага свята беларускага пісьменства, якое пройдзе ўжо ў нас, на Віцебшчыне, у горадзе Гарадку! І перад намі стаіць вельмі складаная задача зрабіць свята яшчэ больш прывабным, цікавым, бо гэта ўжо будзе юбілейны, трыццаты дзень пісьменства ў Беларусі!

Сяргей Красаў, празаік:

— Дзень беларускага пісьменства ў Добрушы для мяне незабыўны. Уразіла выдатная арганізацыя ўсіх мерапрыемстваў. Прагучала шмат новых вершаў на літаратурных пляцоўках. Вельмі спадабалася сяброўская і добразычлівая атмасфера ўсяго свята.

Сяргей Трафімаў, дзіцячы пісьменнік:

— Гасцінна сустрэў нас, пісьменнікаў Віцебскай вобласці, горад Добруш, дзе мы адчувалі сябе як дома. Святочныя мерапрыемствы запомніліся яркімі момантамі.

Тамара Кавалёва, паэтэса:

— Знаходжуся пад вялікім уражаннем ад паездкі ў Добруш на цудоўнае свята. Адчуваю значнасць гэтага мерапрыемства для нашай краіны і для нас, пісьменнікаў. Дзякуй арганізатарам і калегам за цёплую атмасферу зносі!

Тацяна Дземідовіч, старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ:

— Старадаўні ўтульны Добруш здзіўіў сваімі маляўнічымі масткамі, якія параўнаць з энергіяй добрай думкі — сувязь сэрца з сэрцам, замацаваная мудрым словам... Са школьных гадоў гэты горад асацыіруецца з новымі сшыткамі, чыстай паперай, са спадзяваннямі напісаць на ёй самае лепшае, выдатнае, са словам, якое ўзвышае, прасвятляе, дае магчымасць адтрымаць ад лёсу высокія адзнакі. Дзякуй Добрушу за магчымасць спыніцца і зразумець, што мы — вечна адказныя за свае ўчынкі вучні ў бясконцай краіне Ведаў!

Алена Папко, маладая паэтэса, настаўніца:

— Гасцінная Добрушчына пакінула прыемныя ўражання: падарыла сустрэчы (часам нават нечаканыя, але такія прыемныя!) з майстрамі па пяры, атуліла цёплым родным словам, сонечным настроем. Вялікая падзяка людзям, якія прынялі ўдзел у арганізацыі свята і далі магчымасць астатнім адкрыць для сябе прыгажосць яшчэ аднаго куточка на карце нашай роднай краіны!

Наталля Кандрашук, паэтэса, выдавец, кіраўнік кобрынскага літаратурнага клуба «ПоэтиКо»:

— Сустрэча з калегамі па пісьменніцкім цэху заўсёды ўзбагачае паэтаў. І Дзень беларускага пісьменства ў Добрушы не выключэнне. Цікава было паслухаць калег з іншых рэгіёнаў Беларусі. З пачуццём нейкай асаблівай адказнасці чытала свае вершы, бо разумела, што мяне слухаюць не проста глядзчы, а паэты-прафесіяналы з нашага творчага саюза. З пачуццём незвычайнай радасці назірала за цырымоніяй узнагароджвання пераможцаў літаратурнага конкурсу «Іван Шамякін. Сэрца на далоні», бо Гран-пры ў намінацыі «Проза» атрымала Зінаіда Дудзюк за кнігу «Паляванне зграй», дачыненне да якога маю і я — як выдавец.

Васіль Казачок, паэт, настаўнік беларускай мовы і літаратуры, дырэктар цэнтра ганчарства ў вёсцы Гарадная Столінскага раёна:

— У свяце прымаў удзел упершыню. Атрымаў шмат станоўчых эмоцый ад сустрэч і знаёмстваў з вядомымі майстрамі роднага слова: Віктарам Шніпам, Зінаідай Дудзюк і іншымі. Рады, што на свяце і я чытаў свае творы. Урачыстая частка і канцэрт у першы дзень свята — гэта проста трыумф нашага роднага слова, нашай беларускай культуры. Дзякуй усім, хто ажыццявіў такое значнае дзейства.

Анатоль Бензарук, празаік, дзіцячы пісьменнік, краязнаўца, журналіст, гісторык:

— Міжволі два дні ў галаве круцілася няхітрая вершаванка: «Тут дабыні для кожнага хапае, бо Добруш добрым словам нас вітае!» Вось і перагарнула 29-я старонка ў кнізе «Дзень беларускага пісьменства». Наперадзе 30-я, юбілейная. Што найбольш спадабалася ў Добрушы і чаго не бачыў раней? Мабыць, пісьменніцкай алеі, на якой кожны раён Гомельшчыны славіў сваіх творцаў, не толькі тых, хто, пакінуўшы друкаваны след, адышоў у іншы свет, але і тых, хто сёння працуе на творчай ніве. Гомельская зямля заўсёды багацела талентамі, аднак у вялікім сузор'і сапраўднымі зоркамі першай велічыні зіхацяць імёны Андрэя Макаёнка і трох Іванаў — Мележа, Навуменкі, Шамякіна. Апошняму было выказана мо найбольш слоў дабыні, павагі ды ўдзячнасці. І гэта нядзіўна: усё ж Іван Пятровіч для ўсёй Беларусі — народны, а для добрушцаў — самы родны, тутэйшы ўрадженец. Цяпер помнік яму — у сэрцы Добруша. Некалі Шамякін абяцаў «Вазьму твой боль» і дасюль трымае чытацкае «Сэрца на далоні».

Падрыхтавала **Марыя ЛПЕНЬ**,
Фота **Віктара ІВАНЧЫКАВА**

Спасціжэнне духоўнага

Падзеямі ХХІХ Дня беларускага пісьменства віраваў на выхадных Добруш: адкрыццё аднаго з найбуйнейшых свят культуры і жыцця краіны, уганараванне пераможцаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі і ўрачысты канцэрт на цэнтральнай сцэне горада, шматлікія прэзентацыі найбольш значных выданняў, што сёлета пабачылі свет у айчынных выдавецтвах, і праектаў, скіраваных на захаванне і папулярызацыю гістарычнай спадчыны, выступленні беларускіх і замежных літаратараў і іншых гасцей свята — паэтычныя чытанні і спевы, гульні і квэсты з розыгрышам прызоў, майстар-класы на розных тэматычных пляцоўках, літаратурныя і спартыўныя спаборніцтвы і начныя феерверкі.

Не зачыняліся дзверы адмысловых музейных павільёнаў, створаных для ўшанавання 140-гадовых юбіляраў — класікаў прыгожага пісьменства — Янкі Купалы і Якуба Коласа, 100-годдзя Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, а таксама падзей і асоб, якія адыгралі значную ролю ў вызваленні Радзімы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, — усё гэта з'яўлялася яркімі акцэнтамі да Года гістарычнай памяці, тэмы якога дамінавалі на свяце. Урачыстая атмасфера панавала паўсюль: аб ёй сведчылі ўсмешлівыя твары людзей, якія няспешна шпაცыравалі па парках і адмысловых ўпрыгожаных вулках горада, і нават яснае сонечнае надвор'е, — здавалася, узніслася і прыўзнятым настроем дышае кожны павеў вераснёўскага ветрыка, шлох лісця ў акуратна падрэзаных кронах дрэўцаў уздоўж дарог, кветкі на паўсюдных клумбах...

Нечаканых адкрыццяў, якія паспрыяюць глыбіннаму спазнанню гісторыі і культуры нашай роднай Беларусі, пажадаў на пачатку ўрачыстасці ўсім удзельнікам і гасцям святкавання міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пярцоў. Ён адзначыў, што пісьменства, літаратура, кніга ў жыцці нашага народа былі і застаюцца сродкам спазнання свету, спосабам выхавання асобы, развіцця духоўных каштоўнасцей, а паэзія і проза беларускіх класікаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, як і народнага пісьменніка БССР Івана Шамякіна, з'яўляюцца крыніцай гонару і творчага натхнення. І што мы павінны не толькі памятаць, але і захоўваць спадчыну, якую нам пакінулі нашы славетныя продкі...

Шмат цёплых слоў віншавання, натхнення, падзякі і падтрымкі прагучала падчас узнагароджання лаўрэатаў Нацыянальнай літаратурнай прэміі. Сёлета пісьменнікі і журналісты спаборнічалі ў сямі намінацыях. Пра некаторыя з выданняў у штотыднёвіку на працягу года былі надрукаваны разгорнутыя рэцэнзіі.

Фота Ганны Пацянкі.

Падчас уручэння Нацыянальнай літаратурнай прэміі.

Так, аглядалінікі «ЛіМа» падрабязна распавядалі і пра зборнік паэзіі Аляся Бадака «Уладар ветру», і пра кнігу маладой журналісткі газеты «Звязда» Валерыі Сцяцко «Нязломны. Аляксей Талай».

— Прэмія стымулюе кожнага творцу. Бо для літаратара вельмі важна, калі тое, што ён робіць, ацэньваюць, — падзяліўся лаўрэат узнагароды ў намінацыі «Лепшы зборнік паэзіі» Алясь Бадак. — З іншага боку, прызнанне не толькі стымулюе, але і дадае нейкай адказнасці: ёсць людзі, якія чуюць пэўнае імя ўпершыню. Магчыма, хтосьці захоча ўзяць у рукі кніжку, пагатаць, пачытаць... Калі думаеш пра гэта, хочацца знайсці для сябе новага чытача. А каб знайсці новага чытача, трэба больш адказна ставіцца да таго, што робіш.

Нечаканай была прэмія для Валерыі Сцяцко, пераможцы Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Лепшы дэбют».

— Шмат працую са спартсменамі і чэмпіёнамі. Яны, атрымліваючы ўзнагароду, гавораць, што гэта вялікая адказнасць. Зразумела гэта толькі цяпер. Прэмія — не прырытэт, а вельмі прыемны стымул, матывацыя рабіць больш і лепш, вялікі гонар для мяне, — падзялілася Валерыя Сцяцко. — У плане працы я авантурыстка, таму ўзялася за напісанне кнігі. Часу было не надта шмат, ды і работу ў газеце ніхто не адмяняў, таму працавала ў дзве змены. Шчыльна кантактавалі з Аляксеем, стала частым госцем у яго доме. Пачалося ўсё ў алімпійскае лета, калі была ў Токіа, а прэзентавалі кнігу ў алімпійскую зіму ў Пекіне — такім чынам

праца над кнігай стала маімі алімпійскімі гульнямі...

Прыкметным пунктам непадалёк ад галоўнай сцэны, які збіраў вакол сябе шмат і дзяцей і дарослых, быў павільён «Белдруку»: тут бесперапынна ладзіліся сустрэчы з творцамі і аўтограф-сесіі, інтэрактыўныя прэзентацыі для юных чытачоў; продаж кніг выдавецтваў, сярод якіх пераважаў яркі дзіцячы зборнік. Віраваў народ і каля пляцоўкі «Слова пісьменніка», дзе літаратары з усіх абласных аддзяленняў пісьменніцкай арганізацыі прадстаўлялі сваю творчасць. Актыўна выступала і Мінская гарадская суполка, якую каардынаваў яе старшыня Міхась Пазнякоў.

Запомнілася гасцям і сімвалічнае падпісанне зварота ў будучыню, да ўдзельнікаў Дня беларускага пісьменства — 2032.

Фота БелТА.

Штампаванне зварота ў будучыню.

Пад ім паставіў сургучны штамп Намеснік Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Ігар Петрышэнка.

Цудоўнай аздобай свята сталі шматлікія пункты продажу сувеніраў, ручных вырабаў — народныя ўмельцы з розных куткоў Беларусі не толькі прадстаўлялі сваё майстэрства, але і распавядалі пра тонкасці і сакрэты справы, маглі і прадэманстраваць асабліва важныя моманты, падказаць зацікаўленым аматарам, як лепш дасягнуць гармоніі ў мастацтве спасціжэння таго ці іншага прыроднага матэрыялу...

Аліса БРАТКА

Дзень, які злучае

Каб лепш адчуць і надоўга захаваць святочны настрой, мы звярнуліся да гасцей і ўдзельнікаў урачыстасці з просьбай падзяліцца самымі яркавымі ўражаннямі і названнямі падчас ХХІХ Дня беларускага пісьменства: да тых, хто прыехаў са сваёй адметнай праграмай і адначасова ў якасці ганаровых наведвальнікаў.

Віктар ШНІП, намеснік дырэктара выдавецтва «Мастацкая літаратура»:

— Калі едзеш, заўсёды хвалюешся, тым больш калі дарога доўгая. Непакоіць усё, пачынаючы ад самых банальных рэчаў: каб не было дажджу, не было холадна... Раніца выдалася крыху змрочнай, але чым больш збіралася людзей, тым святлейшая яна рабілася — нібыта расцвітала ад іх усмешак. Таму і настрой палепшыўся, стаў добры, узнісла. Адчуў, што свята насамрэч сапраўднае: прысутнічаў тут ад пачатку да канца, бачыў велізарную колькасць людзей, якія цікавіцца нашай літаратурай, для якіх Дзень беларускага пісьменства — не радасць шашлыкоў, а сапраўднае свята беларускай кнігі! Выданні куплялі, чыталі і пазнавалі іх аўтараў...

Так, наша выдавецтва прэзентавала кнігу, што нядаўна выйшла ў серыі «Беларусь літаратурная» — «Лучнасць сэрца і дум», дзе ўпершыню Беларусь прадстаўлена абласцямі, найлепшымі сучаснымі творцамі — большасць іх выступіла перад чытачамі, гасцямі ўрачыстасці. Лучнасць адбылася і пад вокладкай кнігі: людзі набывалі яе, хтосьці проста разгарнуў і паглядзеў, пазнаёміўся хаця б з тымі пісьменнікамі, якія з'яўляюцца яго землякамі...

Дар'я СЦІШАНОК, малодшы навуковы супрацоўнік Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, экскурсавод у перасоўным музейным павільёне:

— У год гістарычнай памяці мабільны музей вайны прайшоў вельмі шмат маршрутаў, пераадолеў

вялікія адлегласці, тут праводзіцца экскурсіі і інтэрактыўныя заняткі.

У Добрушы з выязнай экспазіцыяй мы ўпершыню. Прывезлі ўнікальныя рэчы — яны прадстаўлены ў вітрынах перасоўнага павільёна і распавядаюць пра лёсы людзей, якія прайшлі праз вайну. Тэматычна наш «бусік» раздзелены на зоны ад абарончых баёў на савецкім фронце да перыяду акупацыйнага рэжыму і разгортвання падпольнай дзейнасці і партызанскага руху, а на заканчэнне — вызваленне Беларусі і Еўропы, дзе бралі ўдзел многія беларусы. На сценах перасоўнага музея — фотаздымкі, на прыкладзе людзей, выявы якіх засталіся ў часе, мы распавядаем пра лёсы і пра тое, што Вялікая Перамога аб'ядноўвае нас усіх: людзей розных нацыянальнасцей, узростаў, прафесій. У нашай рэспубліцы ёсць свая гісторыя вайны і перамогі, і яна складаецца з подзвігаў, якія здзейснілі беларусы, праходзячы складанымі шляхамі змагання, — вось якая ідэя закладзена ў стварэнне мабільнага музея вайны...

Асабліва ў першы дзень свята да нас быў вялізны патак наведвальнікаў — многія спрабавалі патрымаць зброю ў руках і былі здзіўлены, што яна цяжкая...

Тамара НАВУМЕНКА, дырэктар Лоеўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі, якая прыехала з батлейкай:

— На свяце пісьменства мы злучылі кнігу, мерапрыемства і тэатр. Хочам, каб людзі ведалі: бібліятэка — гэта не толькі выдача кніг. Супрацоўнікі бібліятэкі — яшчэ і акцёры. Мы паказваем казкі і інтэрмед'і — так кніжніца можа выйсці за рамкі звыклага, актыўна прывабіць не толькі дзяцей, але і дарослых. У батлейцы ўсё ў адзінстве: людзі глядзяць, слухаюць, бачаць і даведваюцца новае. Ім гэта падабаецца... Тое, што адбываецца на сцэне, вучыць дабырыні і спагадлівасці: кароткае дзеянне найхутчэй запамінаецца, асабліва дзецям.

Міхась ПАЗНЯКОЎ, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Першы дзень свята адзначылі ў Мінску каля Плошчы Свабоды: гучалі вершы, песні, прэзентаваліся кнігі. Гаварылі пра сучасны літаратурны працэс, пра паездкі і міжнародныя сувязі, выданні новых зборнікаў.

Добруш вельмі ўразіў: аздоблены і прыгожы гарадок. Даўно хацелася пабываць на радзіме Івана Шамякіна, з якім часта сустракаўся, сябраваў, быў у яго дома... Тады працаваў галоўным рэдактарам выдавецтва «Юнацтва», рыхтавалі да друку яго «Вялікую Княгіню». Памятаю, якім попытам карысталася кніга! Заўсёды прадстаўляў яе на прэзентацыях: у Івана Пятровіча стамлялася рука падпісваць асобнікі. Дома ў пісьменніка абмяркоўвалі творчыя планы. Аднойчы падкінуў яму ідэю напісаць і для дзяцей. Спачатку ён азадачыўся, доўга збіраўся, а ўрэшце і ўзяўся за твор. Неяк па тэлефоне гаворыць мне: «Для дзяцей пісаць яшчэ больш складана, чым для дарослых! І своеасабліва лексіка, і стыль патрэбны!» А праз месяц кажа: «Ідзе!» Кніга пад назвай «Промні маленства» атрымала шырокае розгаласі: «Мастацкая літаратура» перавыдала яе ўжо два разы!

Перакананы: каб адчуць пісьменніка, трэба пабываць на яго радзіме, пабачыць, сярод якіх людзей і прыроды ён рос. Так, прыехаў у Добруш — як быццам сустрэўся з любімым творцам! Нават прывітаўся з яго помнікам! Падышоў дый кажу: «Іван Пятровіч, добры вечэр! Нарэшце спраўдзілася тое, пра што марыў у вашым доме: пабываць на вашай радзіме!»

Свята атрымалася! Гэта радасць паглыблення ў кнігу і гісторыю Радзімы, свята адчування Бацькаўшчыны і любові да яе. Мы, пісьменнікі, усё рабілі і будзем рабіць, каб як мага больш маладых пакаленняў знаёмілася з нашай культурай і літаратурай, раслі сапраўднымі патрыётамі, паважалі нашу мову і захоўвалі Беларусь працавітай і шчаслівай!

Матэрыял падрыхтавала
Аліса БРАТКА

Маршрутам веры

У Чачэрскай цэнтральнай раённай бібліятэцы рыхталіся да сустрэчы экспедыцыі.

Сумесным хрэсным ходам з мясцовымі жыхарамі прыйшла экспедыцыя ў пасёлак Сасновы бор Светлагорскага раёна.

Па-ранейшаму знакавым застаўся працяг урачыстай пасадкі ўсебеларускага Саду малітвы. З першых экспедыцый склалася традыцыя: на памяць пра знаходжанне экспедыцыі ў горадзе ці вёсцы пасадзіць там некалькі дрэўцаў, падсыпаўшы пад каранне зямлю, прывезеную з папярэдніх мясцін. Такім чынам амаль 3500 яблынь, бярозак, арабін, высаджаных за мінулыя 29 гадоў у розных кутках краіны, растуць сёння на агульнай жыццядайнай глебе.

Рэспубліканская навукова-творчая экспедыцыя «Дарога да Святыняў» па традыцыі папярэднічае штогадоваму Дню беларускага пісьменства. Сёлета 29-я па ліку экспедыцыя пабывала ў многіх гарадах і вёсках Гомельскай вобласці. Яе ўдзельнікі пранеслі нязгасную лампаду духоўнасці з Дабрадатым агнём ад Гроба Гасподняга і чудатворны Загор'е-Сталавіцкі абраз па маршруце агульнай працягласцю больш за 1300 кіламетраў.

Маршрут быў разлічаны на прыпынкі ў населеных пунктах Жыткавіцкага, Петрыкаўскага, Светлагорскага, Кармянскага, Чачэрскага, Веткаўскага, Добрушскага раёнаў. На сваім шляху ўдзельнікі праводзілі сустрэчы ва ўстановах адукацыі і асветы, цэрквах і манастырах, асвятчалі помнікі і месцы вайсковай славы, выступалі на ўроках беларускага пісьменства.

Зямля, прывезеная для Саду малітвы, у руках супрацоўніка Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Ігара Шаладонава.

Хлеб-соль ад мясцовых жыхароў прымае член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар Сцяпан Лаўшук.

Памінальная ліція каля помніка вызваліцелям у Ветцы.

Ніводнага населенага пункта не мінала экспедыцыя без таго, каб не высадзіць там навуковы і літаратурны «дэсант». На сустрэчах з мясцовымі жыхарамі выступалі член-карэспандэнт НАН Беларусі, доктар філалагічных навук прафесар Сцяпан Лаўшук, доктар філалагічных навук прафесар Іван Чарота, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Наталія Дубіцкая, супрацоўнікі Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Анаоль Трафімчык і Ігар Шаладонаў, пісьменнікі Кацярына Стройлава, Генадзь Пашкоў, Вольга Норына, Дзмітрый Мікалаеў. Свае вершы чыталі паэты Генадзь Пашкоў, Іван і Марына Лайковы, Вадзім Спрычан, Яўген Пясецкі.

Удзельнікі экспедыцыі пабывалі ў Веткаўскім музеі стараабрадніцтва і беларускіх традыцый.

Такія рэдкія фаліянты ўбачылі ўдзельнікі экспедыцыі ў дамавым храме-музеі пры Гомельскай епархіі. У экспазіцыі музея больш за тысячу ўнікальных экспанатаў.

Няўмольная прага

Сапраўдны пачатак ХХІХ Дню беларускага пісьменства даў Міжнародны круглы стол «Вечныя каштоўнасці праз кнігі. У аснове справядлівасць», які адбыўся напярэдадні свята 2 верасня ў канферэнц-зале Палаца Рэспублікі ў Мінску. Ініцыятарамі мерапрыемства выступілі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь і грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі». У абмеркаванні — афлайн і анлайн — узялі ўдзел спікеры з 7 краін свету.

У рэчывы абранай тэмы экспертнай супольнасцю быў загадзя падрыхтаваны спіс з 12 кніг беларускіх і замежных аўтараў, якія служаць для раскрыцця справядлівасці, сутнасці дадзенай каштоўнасці. У гэты спіс увайшлі: «Сэрца на далоні» Івана Шамякіна, «Раскіданае гняздо» Янкі Купалы, «Каласы пад сярпом тваім» Уладзіміра Караткевіча, «Вам заданне» Мікалая Чаргінца, «Злачынства і пакаранне» Фёдара Дастаеўскага, «Капітанская дачка» Аляксандра Пушкіна, «Ганна Карэніна» Льва Талстога, «Ціхі Дон» Міхаіла Шолохава, «Тарас Бульба» Мікалая Гоголя, «Авадзень» Ліліян Войніч, «Майстар і Маргарыта» Міхаіла Булгакава і «Блакадная кніга» Данііла Граніна і Аляся Адамовіча.

У пачатку мерапрыемства міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь **Уладзімір ПЯРЦОЎ** звярнуўся да прысутных з уступным словам:

— Тэма нашага круглага стала нарадзілася на XVII Санкт-Пецярбургскім кніжным салоне. Мы задаліся пытаннем: «Як праз класічнае слова, праз класічную літаратуру фарміраваць светапогляд сучаснага чалавека?» У Беларусі мы ўжо падышлі да рашэння дадзенай праблемы. У нас ёсць так званы спіс сацыяльна значнай літаратуры, які разам з абласнымі выканаўчымі камітэтамі Міністэрства інфармацыі фарміруе штогод. Гэты спіс СЗЛ у асноўным складаюць класічныя творы. У іншых краінах рашэнне дадзенага пытання рухаецца па-рознаму, але ў цэлым — у адным напрамку, што ўсцешна.

У рэшце рэшт перад усімі намі стаяць аднолькавыя выклікі, якія нам пасылаюць лічбавыя гіганты, уладальнікі вялікага капіталу і новых тэхналогій. Для іх галоўнае — стварыць не разважлівага чалавека з высокім узроўнем адукацыі, шырокім кругаблядам, а, як кажуць, слабага розумам. Яны маюць на мэце ператварэнне чалавека, які думае, у чалавека-функцыю, у службовага чалавека, які будзе валодаць не ведамі, а ўменнямі, які будзе выконваць тое, што трэба вялікім карпарацыям: вадзіць машыну, рабіць нескладаныя рухі на працы, браць крэдыты, лізінгі, жыць у стандартных дамах, глядзець стандартную жвачку, чытаць стандартную літаратуру невысокіх мастацкіх сэнсу і вартасці.

Магу сказаць, што гэта вельмі сур'эзны выклік. Але з гісторыі мы ведаем, што нічога не магло супрацьстаяць слову, і кнігі заўсёды былі запатрабаваны, у любую эпоху дэсакралізацыі, абсяцэннявання друкаванага слова. Упэўнены, што гэтак будзе і надалей. Але мы павінны абмеркаваць, куды нам рухацца і як папулярываваць кнігу, асабліва сярод маладога пакалення, якое лянуецца чытаць. З прычыны свайго лічбавага атачэння маладыя не разумеюць, аб чым у тых кнігах пішацца. Летас мы знайшлі падыход і паспяхова рэалізавалі яго. Гаворка пра мабільны дадатак «Чытанка», які паўняецца творами беларускіх класікаў і пісьменнікаў-сучаснікаў. Але ж я думаю, што гэтага недастаткова...

Эстафету ў міністра ўзяў **Аляксандр КАРЛЮКЕВІЧ**, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, які ў сваёй прамове сканцэнтраваны на кнігах:

— Мы цяпер знаходзімся ў пошуку, што ж нам пакінуць з традыцыі. Але гэта зусім не азначае, што мы ператвараемся ў рапаўцаў альбо ў белапаўцаў 1920-х гадоў і хочам штосьці выкінуць з нашай гісторыі, з гісторыі нашай мастацкай літаратуры. Мы проста хочам разумець, на што можам абаперціся і што сёння запатрабавана ў грамадстве.

Творы з гэтага залатога тузіна прайшлі праз дзесяцігоддзі асэнсавання. Шукаць справядлівасць ва ўчынках іх герояў ці шукаць яе ў пазіцыі аўтараў, безумоўна, — няпростая задача. Калі я рыхтаваўся да круглага стала, не змог яшчэ раз іх перачытаць, хаця ўсе, вядома, ўжо чытаў. Затое я паспеў перачытаць тры творы: «Майстар і Маргарыта», «Авадзень» і «Блакадную кнігу».

Чарговы раз цяжка ўразіла «Блакадная кніга», якую стварылі два вялікія пісьменнікі: Данііл Гранін і Аляся Адамовіч. Пачала стварацца яна ў 1970-я гады і стваралася няпроста. Адамовіч знайшоў суаўтара ў Ленінградзе ў асобе Граніна, калі ўсе астатнія адмовіліся. Чаму я згадваю гэтую гісторыю? Таму што дзве маштабныя асобы не пабаяліся ўзяцца за тэму, якая, здавалася б, была ўжо раскрыта. Не пабаяліся саперніцтва пазіцый, фактаў, думак.

Завяршыў уступную частку **Ігар БУЗОЎСКІ**, намеснік міністра інфармацыі. Ён растлумачыў прысутным задачы і перадумовы правядзення такой канферэнцыі:

— Задума круглага стала заключалася ў тым, каб вызначыць тую каштоўнасць, якія ляжаць у аснове нашага грамадства. Мы гаворым, што ў нас існуюць традыцыйныя, сямейныя каштоўнасці. А якія яны? У рэшце рэшт давайце дамовімся аб іх, у рэшце рэшт давайце пакажам, на чым базіруецца наша дзяржаваўнасць, наша слова пісьменніка, што мы хочам прасоўваць.

Першая каштоўнасць — справядлівасць. Мне здаецца, гэта не толькі і не столькі пафасная назва, колькі на самай справе каштоўнасць, якая можа стаць апірышчам. Нездарма Кіраўнік дзяржавы заклаў яе ў падмурак сваёй дзейнасці, сказаўшы: «У аснове ўсяго, што я раблю, — справядлівасць». Я спадзяюся: усё, што мы абмяркуем і раскажам на тую тэму, атрымае развіццё.

Наступным узяў слова **Мікалай ЧАРГІНЕЦ**, народны пісьменнік Беларусі, ганаровы старшыня пісьменніцкай арганізацыі:

— Азначэнне такога паняцця, як справядлівасць, я паспрабаваў пашукаць не ў інтэрнэце, не ў даведках, а звярнуўся да больш невідавочных крыніц. Так, паводле эканамічнай навукі, справядлівасць — гэта патрабаванне грамадзян правільнага размеркавання абмежаванага рэсурсу. Чалавек можа адмаўляцца ад уласных жаданняў, інтарэсаў, выгады, але дзейнічаць, як патрабуе мараль, закон альбо этыка, ён абавязаны. Пісьменнік павінен думаць, а які бумеранг будзе ад яго твораў. Усе дзеянні вяртаюцца бумерангам, гэта закон Сусвету! Справядлівасць рана ці позна пераможа.

Дастаеўскі, дарэчы, казаў пра свой народ і, канешне, пра беларусаў: «Вышэйшая і самая характэрная рыса нашых народаў — развітое пачуццё справядлівасці няўмольная прага яе». Трэба дадаць, што справядлівасць павінна састыкоўвацца з такімі паняццямі, як «праўда» і «гонар». Вось гэтыя рэчы, канешне, і абавязаны штурхаць пісьменніка да разваг. У сваіх творах аўтар павінен даць чытачу тое, што ён захоча чытаць, але ў той жа час ён абавязаны даць і штосьці карыснае чалавеку, дапамагчы яму знайсці адказ на пытанні, якія яму не даюць спакою, задумацца аб сваёй ролі як часткі Сусвету.

Першым сярод спікераў, якія далучыліся да мерапрыемства анлайн, стаў расійскі палітолаг, пісьменнік, публіцыст, дацэнт кафедры палітычнай тэорыі **МДІМА Кірыл КОКТЫШ**:

— Калі гаварыць аб сённяшніх выкліках і аб кодзе справядлівасці, то можна зрабіць выснову, што мы аказаліся ў эпосе, калі явай стала кагнітыўнае праграмаванне чалавека. Яму задаюцца нейкія мысленчыя канструкцыі, а далей чалавек збірае іх, як лега, адзіна

магчымым чынам. Насамрэч тэхналогіі гэтага праграмавання досыць простыя. У іх аснове — аддзяленне эмоцый ад свядомасці, ад рэфлексіі, здольнасці думаць.

Акрамя таго, сённяшні чалавек значна менш запамінае, давярае сваю памяць сетцы, ён глядзіць, што і дэ-адбылося, у Вікіпедыі ці на іншых сайтах і не ўсведамляе, што любая выдача любой інфармацыі можа быць падменена за 10 хвілін. Такім чынам можа падменьвацца калектыўная памяць. І найгоршыя рэчы, пра якія пісаў Оруэл, могуць быць рэалізаваны. То-бок, чалавек ператвараецца ў даволі слабовольны, нізкаінтэлектуальны прыдатак сеткі.

Маршал Маклюэн у свой час раздзяліў сродкі камунікацыі на гарачыя і халодныя. Гарачыя сродкі камунікацыі не даюць магчымасці чалавеку штосьці ўсвядоміць, яны патрабуюць прыняць рашэнне, пазіцыю наўпрост зараз. Пасля гэтага чалавек здзяйсняе ўсе глупствы. У такім разе кніга, канешне, уяўляе сабой халодны сродак камунікацыі, які дазваляе падумаць, асэнсаваць. Тут і хаваецца тая самая якарная ўстаноўка, што дазваляе стварыць з яе процівагу ўсяму.

Калі гаварыць пра код справядлівасці, які ўласцівы нам... Зразумела, што справядлівасць шматмерная, таму што не існуе сама па сабе. І заўсёды справядлівасць не канстанта, а тое ўраўненне, якое трэба пастаянна рашаць, штодзённа. Вось тая самая пісьменніцкая задача — вывесці рашэнне вельмі складанага ўраўнення. Тут мы абапіраемся на наш традыцыйны код справядлівасці, ён узнік даўно, яшчэ ў Візантыі.

Тады паўстала пытанне аб балансе дзвюх галін улады: улады, якая стварае каштоўнасці, нормы і правілы — гэта царква, парламент, партыі (што сутнасна аднакарэныя, аднасемантычныя з'явы) — і улады як інстытута. Рашэнне было знойдзена вельмі элегантнае: спрэчка двух суб'ектаў заўсёды вырашалася пры пасрэдніцтве трацейскага суддзі. Такім суддзёй выступіла грамадства, якое атрымала паўнамоцтвы судзіць уладу свецкую і духоўную, але не судзіць наогул, а толькі з пункту гледжання справядлівасці.

Новую тэму для абмеркавання задаў **Мікалай ЧАРКАШЫН**, расійскі журналіст, пісьменнік-марыніст, які таксама прысутнічаў анлайн:

— Сёння ідзе лютая барацьба паміж высокай літаратурай — яе можна назваць класічнай — і так званай камерцыйнай. Што такое камерцыйная літаратура, вы ўсе выдатна разумеете і, напэўна, бачыце, што камерцыйная літаратура сёння прэваліруе, цісне класічную, высокую літаратуру, зазімае яе. І гэта вельмі сумна і не зусім справядліва, хаця мы ўсе бачым, што класіка непераможная, што сітуацыя часова і забяспечана невычарпальнымі фінансавымі патокамі камерцыйнай літаратуры.

На мой погляд, справядлівасць — гэта самая галоўная каштоўнасць у душы рускага, беларускага, украінскага, любога славянскага народа. Тым мы ўсе і моцныя, што нас вядзе па жыцці пачуццё справядлівасці. І сёння мы бачым доказы гэтаму тэзісу на кожным кроку. Успомніце класіку — раман Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне». Зразумела, што пакаранне непазбежнае і справядлівае. А згадаем цудоўныя словы Уладзіміра Высоцкага з вядомага фільма: «Злодзей павінен сядзець у турме». Гэта справядліва? Справядліва!

У сваю чаргу ўкраінскі пісьменнік і публіцыст **Усевалад НЕПАГОДЗІН** у вочным выступленні зрабіў некалькі заўваг па спісе літаратуры:

— Азнаёміўся са спісам, які тут прадстаўлены. На мой погляд, маладому пакаленню Беларусі, Украіны, Расіі ў першую чаргу з яго трэба прачытаць, канешне ж, кнігу Мікалая Васільевіча Гоголя «Тарас Бульба». Мінула два стагоддзі, а нічога не змяняецца, і словы актуальны дагэтуль: «Ну што, сынку, дапомоглі тобі твоі

справядлівасці

ляхи?» Калі ўзяць класіку ў цэлым, то я ў гэты спіс хацеў бы дадаць кнігі Андрэя Платонава (напрыклад, «Шчаслівую Маскву»).

Што тычыцца вечных каштоўнасцей... Да справядлівасці варта дадаць памкненне змяняць свет да лепшага. Так, сёння мы жывём у кліпавую эпоху, шмат відэаконтэнт, кнігам часам цяжка канкураваць, але, на мой погляд, яшчэ вельмі важна, каб была матывацыя да стваральнай працы. Гэта вельмі значная функцыя літаратуры — матываваць і натхняць, паказваць, што ты можаш зрабіць штосьці, свет змяніць.

Услед за ўкраінскім калегам па сетцы выступала **Флора НАДЖЫ**, доктар філалагічных навук, пісьменніца з Азербайджана:

— На жаль, у нашым свеце шмат несправядлівага, і гэта прымушае яшчэ і яшчэ вяртацца да гэтага паняцця. Як журналіст, а я з'яўляюся рэдактарам часопіса «Руская мова і літаратура ў Азербайджане», кіруючыся прынцыпамі справядлівасці, спрабую прывабіць у часопіс (там ёсць літаратурная старонка) аўтараў, якіх ніхто не ведае, якія стаяць на абочыне, а заслугоўваюць большага.

Да таго ж я вельмі многа перакладаю азербайджанскіх паэтаў на рускую мову і там таксама стараюся трымацца па меры сваіх сіл і магчымасцей правіл справядлівасці, каб варты таго былі пачуць за межамі Азербайджана. Тым больш што ў вершах нельга вярнуць нічога дрэннага. Нават калі аўтар не ставіць такой сабе мэты, у вершах заўсёды гучыць заклік да прыгажосці, да гармоніі, да міру, якога так не хапае ў нашым сучасным грамадстве.

Ды проста як чалавек я вывела для сябе формулу. Гэта два простыя радочки аднаго з маіх вершаў: «Уж лучше я сто раз приму врага за друга, // чым, боже упаси, один раз друга за врага». Мне лепш ашукацца, чым ашукваць. Лепш няхай хто-небудзь са мной абыдзеца несправядліва, чым я — з кім-небудзь. Гэта мая асабістая формула таго, што ёсць справядлівасць.

Андрэй МУКАВОЗЧЫК, аглядальнік газеты «СБ. Беларусь сегодня», публіцыст і пісьменнік, адзначыў:

— Дзе з'яўляюцца думкі аб справядлівасці, там працуе чалавечы дух. Чалавечы дух, які хоча змяніць навакольны свет (звычайна ўсё ж такі да лепшага). Так, гэта чыста гуманістычнае паняцце, чыста для *homo sapiens*. І, можа быць, мы недарэмна створаны з зашытай ўнутры сябе цягай да гэтага паняцця. Прытым справядлівасць, у адозненне ад спажывання, — якасць больш калектыўная, чым індывідуальная. Таму што грамадства спажывання пабудоваць, як мы гэта бачым, дастаткова проста.

Пабудоваць грамадства сацыяльнай справядлівасці — такое, якое спрабуюць будаваць Беларусь, Расія, такое, якое спрабаваў будаваць Савецкі Саюз і ўслед за ім добрая трэць свету, — гэта нашмат больш складаная задача. Яна так проста не вырашаецца. Але не вырашаецца яшчэ і таму, што мы наўрад ці зможам цяпер сфармуляваць паняцце справядлівасці.

Ды пакуль пацучыце справядлівасці будзе ў нас захоўвацца, пакуль гэтыя якары з кніг — няхай яны і халодны сродак уздзеяння, але ўсё ж такі якарны, базавы — вось пакуль якары з кніг будуць стаяць і трымаць сэнсы, у тым ліку сэнс справядлівасці, будзе захоўвацца і наша грамадства. Адзінае, у практычным прымяненні хачу прапанаваць наступнае: такія кнігі павінны стаць кнігамі як мінімум факультатывага чытання для нашых старшакласнікаў.

Свае прапановы ўнесла і **Ірына АЎСЯП'ЯН**, журналіст, паэтэса, член Прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Спіс літаратуры, які перад намі сёння ляжыць, насамрэч добры, але недастатковы. Мы павінны

працаваць над яго пашырэннем. Паколькі цяпер вырашаюцца тыя ж прыкладна праблемы, з якімі сутыкаліся нашы продкі, трэба, значыць, звярнуцца да іх вопыту. І ўвогуле, прыйшоў час нам вяртаць у абарот савецкую літаратуру, якую ў 1990-я гады непраўдана з таго абароту выкінулі.

У прапанаваным спісе, на мой погляд, вельмі не хапае Янкі Брыля і яго «Сірочага хлеба». Гэта адна з самых ашаламляльных аповесцей савецкай літаратуры, я лічу. Шалёна не хапае тут і Юрыя Германа з яго медыцынскай трылогіяй пра Уладзіміра Усціменку. Гэта аповесці пра людзей, якія сапраўды выконвалі свой абавязак перад Радзімай і неслі яго праз войны, праз гады пасляваеннага будаўніцтва.

А наш пісьменнік — рускі, беларускі — заўсёды прымае на сябе функцыю маральнага служэння. Ён не можа быць прыватнай асобай, ён павінен несці гэтыя каштоўнасці сваімі творамі, сваёй грамадзянскай пазіцыяй. Таму над пераглядам спіса савецкай літаратуры, над увядзеннем (хаця б факультатыва) яго ў абарот у школах нам трэба вельмі сур'ёзна падумаць. Імён шмат, а яны забыты.

Далей слова меў дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура» **Алесь БАДАК**:

— Калі ў любой краіне свету прапанаваць стварыць спіс ста кніг на тэму «Што такое справядлівасць?», то, думаю, не знойдзецца ніводнай краіны, дзе не падбяруць ста кніг, ста шэдэўраў. Калі іх няма, значыць, няма літаратуры. Можна скласці спіс ста кніг нават адной беларускай літаратуры. Яна вельмі багатая і моцная, у першую чаргу сваёй класікай.

Дарэчы, пра класіку... Пару гадоў назад мы ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» задумалі праект «Народная бібліятэка». Звярнуліся да настаўнікаў, бібліятэкараў, студэнтаў, школьнікаў, а таксама людзей, якія не маюць прамых адносін да літаратуры, з просьбай назваць свае любімыя творы Купалы, Коласа, Багдановіча... На аснове атрыманых спісаў мы сталі ствараць цэлую серыю, пачалі з Багдановіча.

Шчыра кажучы, вельмі баяліся, таму што ўзяліся друкаваць 1000 экзэмпляраў. А для Беларусі гэта шмат: 1000 асобнікаў вершаў Багдановіча... Але потым мы выдалі дадатковы тыраж. Калі праходзіць каля кніжнай крамы «Светач» у Мінску, то можна ўбачыць на экране — цяпер не ведаю, але, прынамсі, яшчэ нядаўна можна было — двухтомнік Янкі Купалы з таго праекта. Хіт прадаж выдавецтва «Мастацкая літаратура»! Тое ж самае адбывалася і з Караткевічам, і з Быкавым. Класіка, на шчасце, запатрабавана і сёння.

Аднак ёсць праблема... У нас маецца некалькі серый такога плану: «100 вершаў пра...», «25 апавяданняў пра...». Я складаў многія з кніг тых серый. Скажам, «100 вершаў пра прыроду», «100 вершаў пра малую Бацькаўшчына», «100 вершаў пра гарады і вёскі Беларусі»... І, як бы ні хацеў уключыць туды вершы маладых аўтараў, маладыя сёння не пішуць пра вайну, не пішуць пра малую радзіму, маладыя шмат, пра што сёння, на жаль, не пішуць.

Да дыскусій падключыліся і майстры слова з Астрахані. Пісьменнікі Барыс Свєрдлаў, Сяргей Маслоўскі і Аляксей Казанцаў падзяліліся думкамі адносна тэмы канферэнцыі, прапанавалі дадаць у спіс літаратуры для

чытання кнігі паэзіі. Звярнуўся да ўдзельнікаў круглага стала і старшыня Астраханскага рэгіянальнага аддзялення Саюза пісьменнікаў Расіі **Юрый ШЧАРБАКОЎ**:

— Як мы ў Астрахані разумеем справядлівасць, справядлівы ход літаратурнага працэсу? Ён жа і ў тым, каб даносіць да рускамоўнага чытача творы, творчасць іншых пісьменнікаў, якія жывуць у Расіі альбо за мяжой, чым мы пасільна і займаемся ў Цэнтры літаратурнага перакладу, што дзейнічае пры нашай арганізацыі ўжо сем гадоў. За гэты час мы назбіралі, пераклалі і выдалі амаль трыццаць кніг розных аўтараў. Цяпер, прыкладам, рытуем да выпуску зборнік твораў беларускіх паэтаў.

Малдоўскі грамадскі дзеяч, дыпламат, публіцыст **Віктар САРАЧАН** закрануў баявыя кропкі грамадства:

— Сёння трэба прызнаць, што ёсць праблема. Няма той цікавасці да чытання кніг, якія прадстаўлены ў спісе, асабліва сярод моладзі. Па частцы прапаноў я лічу, што, можа быць, ёсць сэнс падумаць над нацыянальным праектам па папулярнасці кнігі. Андрэй Мікалаевіч сказаў ужо пра чытанне ў школах, але не проста, каб гэта былі нейкія асобныя гадзіны для чытання, а нацыянальны праект, які будзе працаваць пастаянна.

Сваё бачанне агучанай праблемы прадэманстравала і **Наталія ГОЛУБЕВА**, член Прэзідыума СПБ:

— Слова пісьменніка сёння, як ніколі, актуальна. Для нас, літаратараў, вельмі важна ўсюды прапагандаваць і артыкуляваць нашу нацыянальную ідэю. У чым яна заключаецца? Квінтэсэнцыяй яе з'яўляецца патрыятызм, які прадугледжвае справядлівыя ацэнкі рэчаіснасці. У чым справядлівасць? У канкрэтных лічбах, фактах, гістарычных рэаліях, успамінах рэальных людзей, у канкрэтных архіўных дакументах. Лічу, што пісьменніцкае слова павінна быць наступальным, жорсткім, базіравацца на канкрэтных фактах.

Другі раз з прапановай па анлайн-сувязі выступіў **Кірыл КОКТЫШ**:

— Для таго, каб зрабіць літаратуру папулярнай, ёсць правяраны рэцэпт. Трэба зрабіць чытанне кніг умовай для кар'ернага прасоўвання моладзі. Напрыклад, курсы сачыненняў па творчасці зададзеных аўтараў, па выніках якіх людзі могуць паступіць без конкурсу ў прэстыжныя ўніверсітэты. Калі гэта не студэнты, то атрымаць стартавае месца працы.

У такой сітуацыі папулярнасць і ведаў, і літаратуры шматкроць узрасце, а самае галоўнае — шэрагі будучых дзяржаўных дзеячаў будуць папаўняць людзі, якія ведаюць дасканала тыя каштоўнасці, тую карціну свету, якую, адпаведна, прасоўвае выбраная ўлада. Кітай на тым стаяў не адно тысячагоддзе і, дарэчы, стаяў трывала.

З ініцыятывай да ўдзельнікаў круглага стала звярнуўся **Міхась ПАЗНЯКОЎ**, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ:

— У мяне ёсць прапанова — аб'явіць наступны год годам справядлівасці, каб абмеркаванне гэтай важнай тэмы прайшло па ўсёй краіне, ва ўсіх дзяржаўных установах.

Затым слова мелі маладыя **ТіТок**-блогеры Аляксей Пінчук, Дзяніс Вакулік і Мікіта Бераснеў. Хлопцы падзяліліся тым, як кожны з іх асабіста разумее слова «справядлівасць», якія іншыя каштоўнасці яны лічаць найбольш важнымі для сябе, ды распавялі пра сваю дзейнасць.

Падводзячы вынікі круглага стала, міністр інфармацыі **Уладзімір ПЯРЦОЎ** адзначыў:

— У нас сёння эпоха дэсакралізацыі слова. Любы, як казаў адзін з выступаўцаў, узяў у рукі тэлефон або клавіятуру — і ён ужо пісьменнік. Але ёсць літаратура, якая прыносіць шкоду нашаму грамадству і ў першую чаргу фарміраванню светапогляду маладога пакалення. Гэта літаратура, што сцірае тыя самыя каштоўнасці, у тым ліку і нормы маралі, якія павінны быць стаўпамі, падмуркам, быць закладзенымі ў кожнага чалавека. Асновы, якія павінны баць вечнымі, перадавацца з пакалення ў пакаленне, закладваюцца сярод іншага і праз літаратуру. Тая літаратура, якая разбурае гэтыя асновы, не павінна, па нашым глыбокім перакананні, прысутнічаць на паліцах у кніжнай краме і быць даступна ў электронным выглядзе праз інтэрнэт-прасторы.

Запісаў **Мікіта ШЧАРБАКОЎ**
Фота **Кастуся ДРОБАВА**

Казімір КАМЕЙША

Восеньскі паўстанак

Бяжыць з мітусні, з недаспанае ночы,
 Мінаючы крамы, двары, гаражы.
 Друкарскай машынкай праз далеч
 стракоча —
 У Стоўбцы мая электрычка бяжыць.

За век налятаўся, вандроўнік, ужо ты,
 Спакою цяпер на зямлі дабарэш.
 Стаіць твой дамок,
 размалёваны жоўтым,
 І жоўтая скрозь, нібы лубін, бязмеж.

Здзіўляюцца вочы мае жаўцізнаю:
 То жоўты сцяжок там,
 То жоўты стажок,
 І жоўты налёт мае сонца лясное,
 І дзень, як лісток на бярозе, пажоўк.

Смакуюць траву марсіянскія козы,
 Таўкуць камары вечаровы свой мак.
 І шчаўе, падцятае раннім марозам,
 Яшчэ ўсё не страціла летні свой смак.

У тамбуры, цесным ад клункаў і дыму,
 Згарае цыгаркай і гэты няцэрп.
 Чужога загару, дэкору і грыму
 Хапае і тут, на прылеснай вярсе.

Мы — познія кветкі,
 ірваць нас не трэба,
 Згарым мы і самі сваёй жаўцізнаю,
 Каб толькі крайчык любімага неба
 Быў светлы і ясны, як вочы вясной.

Піліпаўка

Штосьці там цярушыцца праз хмару,
 Нават бор шумлівы ацішэў.
 Гэта добра зайцу-півавару,
 А ваўку цявразаму цяжэй.

Гоніць яго голад, а не смага,
 Вые ён працяжней ад гудка.
 І сама мяцеліца, як брага,
 Хмеліць у Піліпаўку ваўка.

І не вее вецер, толькі вые
 Папшчаю ваўчынай, як трубой.
 Дзе яны маўчаць ці дрэмлюць тыя,
 Хто не пойдзе ў цемрач за табой?

Той жа снег, а ўсе сляды чужыя.
 Логавам былое ўсё ляжыць.
 На манер стары сама сцяжына
 Гнецца, рвецца,
 толькі не бяжыць.

Нехта свет лясны пераіначыў
 Па сваёй вядзьмацкай варажбе.
 Кожны для сябе пяе і плача,
 Кожны вые толькі для сябе.

І не страшна ў гушчары зарэчным
 Заблудзіцца, след згубіць і крок.
 Нечым стрэчным,
 нечым надта вечным
 Кліча гэты позні амшарок.

* * *

Зімою той памерлі пчолы,
 Смарнелі крыльцы як вуглі.
 Пад раннім сонцам невясёлым
 Стаялі мёртвыя вулі.

Балела ўсім, хто тое бачыў,
 Зіму з марозам дакараў.
 Але нідзе — ні кроплі плачу:
 Памерлі слёзы ў пчаляра.

Магчыма,
 сам ён вінаваты?
 І гэтак нехта з нас гадаў.
 Ці на бяду такая страта?
 Але ж яна і ёсць бяда.

Глядзіць мой бор праз
 кветак вочы,
 Як мёд падміргвае смале.
 Што сніцца кветкам лёс сірочы,
 Не скажаеш стомленай пчале.

...У рамках, сонцам залачоных,
 Сам мёд зусцелы паміраў.
 Слёз не было — ляцелі пчолы
 Праз дні і ночы пчаляра.

* * *

У новы дзень зноў горад рушыў.
 Дагоніць нехта ці міне.
 Прайшлі наўзбоч і тыя вушы,
 Што падслуховалі мяне.

Хтось усміхнуўся нават міла,
 У смеіны банцік вусны склаў.
 Пра ўсё, што сэрца гаманіла,
 Табе на шэпт я пераклаў.

Магчыма, нам з табой пашэнціць.
 Да шэпту трэба прывыкаць.
 І ўсе малітвы кажуць шэптам,
 Каб Богу лепш было чуваць.

Згадка

Снегу на зямлі нібыта зор,
 А на небе зор нібыта снегу.
 Сад калыша цені, стогне бор.
 Ноччу ўсё у нейкім дзіўным збегу.

Не шукай чагосьці ў збегу дат —
 Там усё па схеме каляндарнай:
 Новага і дзіўнага не шмат,
 Толькі прыпамінаў водсвет даўні.

Час які — такі ў ім і герой,
 Сані ў нас такія, як мы самі.
 Разам нас куляючы з гарой,
 У дзяцінства зноў імчацца сані.

Сеецца і змрок, як белы мак,
 На зямлю, на сон далёкіх продкаў.
 Гэты снег я ведаю на смак,
 Не хлусіце мне, што ён салодкі.

Порахам ён пёкса і гарчыў,
 І бяліў нам твары мёртвай беллю.
 Помніш, як праз міны на начы
 Ад яго мы ў лес хавацца беглі?

Потым нечым асляпіла нас.
 Думалі, раптоўная адліга.
 Не, ўсё называлася інакі.
 Гэта называлася ўсё — ліха!

* * *

Адкуль ты, з дзён якіх, дзяўчынка,
 Сама — краса, дзіця красы?
 Калі расінка гне травінку —
 Травінцы хочацца расы.

Калі сляза спадае з вейкі —
 Вачам і сэрцу не лягчэй.
 А дзень бяжыць, як блазен нейкі,
 А час, нібы вада, цячэ.

На лугавіне гэтай свежа,
 Пракосы мокрыя ляжаць.
 Закрэсліў час даўно ўсе межы,
 А тут — мяжа.

Мяжа, дзе ў смутку дол пахілы,
 Мяжа — як вастрыё нажа,

Дзе гасне ўсё, што нас сляпіла,
 І шчасцю нашаму мяжа.

Адна, як з берагу пясчынкі,
 Далёкай і чужой радні,
 Не бойся воч ліхіх, дзяўчынка,
 І з сонца хмарку адхіні!

Мяжа без краю і без меры...
 Чаму ж ты ўпарцішся, а ідзем?
 Чаму і я, наіўны, веру,
 Што ў шчасця не бывае меж?

Перад люстэркам

Дарэмна ў стомленым пакоі
 Яму паказваю свой сум.
 З яго не выбавіш ніколі
 Сваю учараінную красу.

Яно з усмешкаю паглядзіць:
 Ну, як дапамагчы мне, чым?
 Сваёю гладдзю не разгладзіць
 ЗакаляіNELых маршчын.

Ну што ж, глядзі ды лыпай вокам.
 А твар... Зусім змяніўся ён.
 Чаму ж схавала так глыбока
 Усё далёкае маё?

Не цені — ночы пад вачыма,
 Сляды даўнейшых дум ці мук.
 Калі ўсё так змяніла чынна,
 Само нязменнае чаму?

Было б сцяны, напэўна, мала
 І сам экран ці б дапамог,
 Калі б ты раптам паказала
 Усё, што бачыла само.

А мне не сорам, зноў хачу я
 Малітву даўнюю шаптаць.
 І памяць, хай сабе чужую,
 Сваёю памяццю чытаць.

* * *

На тонкай нітачцы журбы
 Вісіць, як кропля, ціш зямная.
 На вежах стромых галубы
 Гняздуюць разам са званамі.

Хай дзесьці колы будзяць брук,
 А тут, за прыпацелай шыбай,
 З вяночкам дзвюх дзіцячых рук
 Спяць ціха пацэркі на шыі.

Шануй жа ціш і барані.
 Грэх забіраць спакой у маці!
 Як будуць потым бегчы дні,
 Ніхто не скажа немаўляці.

Кацярына СТРОЙЛАВА

Мы з табой

Дрэмлюць ціха ў нябёсах аблогі.
 Зноў да лета ідзе на спатканне
 Восень, дрэвы губляюць лістоту.
 Адчуваю я сэрцам каханне.

Зазірну ў твае добрыя вочы
 І пачую я смех твой лагодны.

Слаўлю Бога за тое, што разам
 Мы з табой, мой каханы, мой родны.

Я ў сэрцы вашым

Енчыць вецер, ляціць лістота,
 Сарамліва рыдае неба.
 Перад летам адна турбота:
 Зноў ад восені збегчы трэба.

Стане сонейка не гарачым.
 Слова Бога ў дыханні ветру
 Зноў адчую: «Я ў сэрцы вашым».
 Калыхае любоў наветра.

Божае цяпло

Зноў у празрыстым сонечным узоры
 Дзівоснай бачу вечнасці крыло
 З маланак зіхаценнем
 у прасторы
 І адчуваю Божае цяпло.

Люблю бязмежнасць гэтага наветра,
 І прыгажосць раслін, і веліч дрэў,
 І дакрананне трапяткога ветру,
 І радасны птушыны звонкі спеў.

Могілкі

Каля могілак бачу зноў змрочны я цень,
 І трава ўся ў слязах. Прачынаецца дзень.
 Надмагіллі старыя хаваюць зямлю.
 Я наведваю сёння магілу тваю.

Фота Кастуся Дробова.

Анатолий ЗЭКАЎ

Унук і радавод

Па дарозе з каледжа заехаў унук. Сядзім на кухні, п'ём гарбату, размаўляем. Мікіта распавядае пра сваю вучобу, чым займаецца акрамя яе, пра тое, што неўзабаве пойдзе на практыку ў Гавава.

І раптам агаломшвае:

— А яшчэ, дзед, я хачу вывучыць сваю радаслоўную, ну, хаця б да якога калена. Ды вось не ведаю, з чаго пачаць.

— Пачні са сваёй траурнай сястры Аліны, унучкі бабы Галі, — раю.

— А чаму з Аліны? — не разумее ўнук.
— Дык яна ж будучы архівіст, праз год заканчвае ўніверсітэт. Вось і бярыцеся ўдваіх, разам усё ж весялей будзе. Ну, а з адрамані я вам дапамагу. Як і з грашыма, паслуга гэтая ж не бясплатная.

Унук паехаў, а я яшчэ доўга думаю над яго словамі. Некалі ж і ў мяне было такое жаданне, ды вось, як кажуць, рукі не дайшлі. Можа, хоць унук спраўдзіць яго...

Вянкі на свежых магілах

Шаша ад чыгуначнай станцыі да бацькоўскай хаты пралягае якраз узбоч могілак. Раней, калі прыязджаў на радзіму і, ідучы, заўважаў вянкi і кветкі на свежай магіле, то прытаўся ў сястры, хто гэты нядаўна памёр.

Цяпер жа такое «ўбранне» на могілках не адзінакавае. Каранавірус косіць маіх аднавяскоўцаў штотыдзень, а то і па некалькі чалавек за яго. А яшчэ прывозяць на вечны спачын на радзіму тых, хто некалі выехаў з вёскі, а пахаваць не казалі дзецям на вясковых могілках.

Гэтыя вочы насупраць

А ўсё ж самае прыгожае ў дзяўчат — гэтыя вочы. У гэтым спаўна пераканаўся падчас пандэміі, калі з-пад маскі і выгледваюць адны вочы. І згадаліся словы з песні майго юнацтва: «Эти глаза напротив». Вось ужо і насамрэч — насупраць. Так бы глядзеў і глядзеў. Не адводзячы сваіх вачэй.

Мёртвы аказаўся жывым

У цягнік зайшоў акуратна апрануты мужчына, сеў насупраць Валодзькі, побач з сабой на сядзенне паклаў два тапарышчы.

— На рынку купіў? — запытаў Валодзька.

— На рынку, — не сказаў, а як бы праз сілу выціснуў з сябе мужчына. — Дарагавата, праўда. Па шэсць рублёў штука. Я па два браў у аднаго з суседняй вёскі. Ды ён памёр.

— А з якой вёскі, калі не сакрэт? — пацікавіўся Валодзька.

Мужчына назваў.

— Дык гэты ж у майго цесця. І хто табе сказаў, што ён памёр?

— То ж неяк заехаў да яго, у акно пагрукаў. На стук выйшла з хаты жанчына. Сказаў пра свой клопат, запытаў, дзе гаспадар. «Спіць, — адказала яна. — А тапарышчаў няма. І не будзе. Не зможа ён рабіць іх...» Ну, я і падумаў, што памёр.

— Ды жывы ён, жывы! — не сказаў, а выгукнуў Валодзька. — Хоць, праўда,

ЗЭКавычкі-8

Кароткія былі

і слававаты. Не жарты ж, ад кастрычніка 94-ы год пайшоў.

— Ну, няхай жыве. А тапарышчы яго лоўкія, самі да рукі прыстаюць. Няхай жыве! — прыгаворваў выпадковы Валодзькаў спадарожнік як бы вінавацячыся.

Без звычкі павітацца

У маю родную вёску, амаль за бяспэнак пакупляўшы апусцелыя хаты ў дзяцей, а то і ва ўнукаў памерлых гаспадароў, пераехалі некаторыя сем'і з аддаленых ад чыгункі вёсак. Як-нік і самім зручней куды дабрацца, і дзецям да бацькоў з горада — з таго ж Гомеля ці Жлобіна, вёска якраз пасярод.

Безумоўна, нікога з перасяленцаў я не ведаю (за маю амаль паўвекавую адсутнасць колькі ўжо нават мясцовых нарадзілася і вырасла тут!). Але ж, сустракаючы іх на вуліцы і параўняўшыся, заўсёды вітаюся, бо з маленства памятаю, што так было заведзена ў нас: ведаеш ты чалавека ці не ведаеш. Адказваюць, хоць і наўздагон. А вось калі не скажу «Добры дзень» першым, многія з іх могуць прайсці міма моўчкі. Як кажуць пра такіх: ні табе «Дзякуй», ні «Калі ласка».

Як жа ты мяняешся, вёска. І, на жаль, не ў лепшы бок.

Супраць сябе

Гэта было яшчэ ў хрушчоўскія часы.

На калгасныя сходы Нікан хадзіў пастаянна — ніводнага не прапусціў. Праўда, на іх пераважна драмаў і з усяго, пра што гаварылася там, чуў, бадай, скоры дрымоту мала чаго.

Тым разам на парадку дня стаяла пытанне пра зямлю: напярэдадні ў вяскоўцаў перамералі соткі, і ў таго-сяго выявілі лішні — так сказаць, звыш адведзеных па законе. Каб прывесці ўсё ў норму, паставілі на галасаванне: у каго колькі зямлі абрэзаць.

Пару лішніх сотак прыйшлося абрэзаць і ў Нікана.

— Хто «за»? — звярнуўся старшыня сходу да прысутных.

— Гэтае «за» Нікан пачуў, а так, як ніколі не галасаваў «супраць», страпанаўся і машынальна ўзняў руку.

Даведаўшыся пасля сходу, за што ён прагаласаваў, праклінаў потым і сябе, і свой сон. І з таго часу пакляўся больш ніколі на сходах не спаць.

Адзыха на тратуары

Трое мужчын — Раман, Генка і Васіль — купілі гарэлку. Па бутэльцы на нос, як кажуць.

— Пайшлі да мяне, — прапанаваў Раман. — Жонка сёння працуе ў другую змену, а дзяцей на канікулы адвезлі ў вёску да бабулі з дзедкам.

Прыйшлі. Гаспадар зазірнуў у лядоўню, а там адзін боршч. Не закусваць жа ім.

— Пачакайце пару хвілін, — супакоіў сяброў Раман. — Я толькі спусціўся ў падвал. Там мора закусі.

Прыхапіў там трохлітровы слоік закатаных памідораў і літровы аджыкі. Паварочваючы ў пад'езд, слоік з аджыкай, які заціснуў падпахай, знячэўку выслізнуў, і яна разлілася па тратуары.

Якраз міма ішла жанчына. Убачыўшы распысканае месіва і не разабраўшыся, што да чаго, яна скрывілася і, як бы скардзячыся, мовіла:

— Фу ты, ужо зусім прыстойнасць страцілі. Гэта ж трэба: перад самым пад'ездам нагадзілі! Хоць бы ў кустах вунь прыслі.

— Ды гэты ж аджыка, — зразумеўшы, што яна мае на ўвазе, паспрабаваў супакоіць жанчыну Раман.

— Ага, аджыка, — не пагадзілася тая. — Ды гэты ж сапраўднае... — і яна зноў паўтарыла сказанае раней слова.

— А можа, і насамрэч тое, што вы кажаце? — Раман адчуў, што яе не пераканаць, і падыграў. — Зараз паспытаю.

Ён прыгнуўся, кавырнуў пальцам месіва, паднёс палец да рота, лізнуў і не паспеў яшчэ нічога сказаць, як жанчыну пачало ванітаваць — прама на тратуар.

— Ну, вось цяпер насамрэч нагадзілі. Толькі не нехта безыменны, а вы, — сказаў Раман і нырнуў у пад'езд.

Калі не сабе...

Цётка Таня наняла двух мясцовых мужчын, каб паставілі ёй новы плот, бо стары сагнуў і паваліўся. Не дзіва ж, мужа ўжо дзесці гадоў як няма — каму за ім глядзець?

Апоўдні пайшла клікаць работнікаў на абед.

— Яшчэ не зарабілі, — сказаў старэйшы з іх, Лявон. — Крыху пазней давайце, праз гадзінку, можа.

— Хадзем зараз, — шапнуў напарніку Іван. — Я заходзіў у хату вады напіцца, дык там ужо бутэлька на стала стаіць. Ды й не сабе ж робім.

Цётка ўсё ж пачула Іванаў шэпт. «Не сабе, дык і не вам», — у думках разважыла гаспадыня, зайшла ў хату і прыняла са стала бутэльку.

Цётчына гора

Вясковая суседка, цётка Надзя, пахавала адзінага сына — цукровы дыябет зрэў у магілу. Спачатку вялікі палец на назе аднялі, а потым і саму нагу.

— Нават не ведаю, Толічак, як жыць цяпер адной, — жаліцца мне пры сутрэчы. — То ж ён на кожны выхадны прыязджаў з Гомеля. І дроў наколе, і вады наносіць, і каля двара траву выкасіць... Я ж за Колям была як за каменнай сцяной. Думала, так і век свой дажыву. Аж во як выйшла: не ён мяне, а я яго пахавала. Не давадзі Гасподзь такога нікому.

Яна выцірае з вачэй слёзы і працягвае ўжо больш аптымістычна:

— Унукі, праўда, прыязджаюць, не буду крывіць душой. І робяць усё. Але ж мне іх шкада. Маладыя яшчэ, а бывае, так упетаюцца... Даруй, што я цябе затрымала. Гэта ж на могілкі іду, сыночка свайго любімага адведаць. Хоць пагавару з ім. Глядзіш, і лягчэй на душы стане...

На могілкі цётка кожны дзень ходзіць.

Які муж?

Мужчына з самай раніцы бяжыць у краму, каб узяць бутэльку на пахмелку, — пра гэта і пытацца не трэба, па твары відаць. Жанчына сталага веку, кульгаючы з кічкам, тым часам выгульвае сабаку. Захацелася, як бывае ў такіх выпадках, пагаварыць.

— Я ўжо не першы раз бачу, што вы штодня выводзіце сабачку. Адчуваю, што вам гэта няпроста даецца. А дзеці не могуць выгуляць?

— Выраслі дзеці і раз'ехаліся хто куды. А сабачка застаўся.

— Тады муж.

— Гэта які? — пранізвае позіркам мужчыну гаспадыня сабачкі.

Хто як грыбы збіраў

Маці, збіраючы грыбы, хадзіла па лесе паволі, углядалася пад кожнае дрэва, кожны кусцік, узнімала ножыкам адтапыраныя лісточкі. Бывала, знойдзе баравік — і кружыць вакол таго месца. І нас, дзяцей, вучыла:

— Баравікі не заўсёды растуць у адзіночку. Пільней прыглядайцеся — на гэтым месцы могуць быць яшчэ.

Нярэдка яе парада і насамрэч спраўджвалася.

А вось бацька, наадварот, бегаў па лесе, нібыта за ім хто гнаўся. Здаралася, што мы яшчэ добра і ад дарогі не паспелі ў глыб лесу адысці, а ён, аббегшы ўжо амаль паўлесу, назад вяртаўся. Сустрэўшы нас, казаў, паказваючы за спіну:

— Туды можаце не хадзіць. Няма там нічога.

І калі ў нашых кошыках былі пераважна малыя грыбы, то ў яго — адны вялікія. А дзе ж ты ўбачыш малыя, калі па лесе носішся ледзь не ў галоп?

Візіт фельчара

У размове з бацькам неяк згадалі нашага былога вясковага фельчара Нікеенку.

— Во, раскажу табе з гэтай нагоды адну гісторыю, — страпанаўся бацька. — Гэта ж Галі, ну, сястры тваёй, не было яшчэ і годзіка. Нейк зайшлася, крыкам крычыць. Матка яе і ў люльцы калыхала, і на рукі брала ды па ўсёй хаце, злёгка трасучы, бегала. І ўсё ж ніяк не магла супакоіць малую. Паклікалі фельчара.

А да мяне якраз брат стрыечны зайшоў. Сядзім мы гэта на кухні, а тут фельчар на парозе. Ну, вядома, клікнулі яго, няёмка ўсё ж не прывеціць. Налілі шклянку самагонкі, а потым і другую. Ён апаражніў іх і, сказаўшы: «Ну, вы сядзіце, а я пайшоў», падняўся з-за стала — і да дзвярэй. «А малую паглядзець? — перапыніў яго пытаннем я. — Крычыць жа». «Што крычыць — гэта добра, — адказаў фельчар. — Жывая, значыць. Горш, калі маўчыць».

Дзякуй Богу, усё абышлося. Без фельчара.

Кастынг

— Замужам? — пытае дзядзька гадоў пяцідзесяці ў маладой прадаўшчыцы ў «Еўраопце».

— Пакуль не, — адказвае тая.

— Во, і я якраз вольны, — усклікае ўзрадаваны дзядзька, а затым уздыхае: — Можа, за мяне пойдзеш?

— Але ж вы стары для мяне.

— Стары не стары, а жадаючы на мяне чарга, кастынг, так бы мовіць.

— І што ў вас ёсць — кватэра, машына, грошы? Можа, падумаю.

— Можаш не думаць. Лічы, даражэнькая, што кастынг ты ўжо не прайшла, — спыняе дзяўчыну дзядзька.

Птушыны камфорт

Лясгас нарабіў шпакоўняў і развесіў іх па ўсім лесе. «Дзве вялікія цялежкі везлі», — распавядаў сусед. І той вясной, як я заўважыў, усе шпакі пакінулі сваё ранейшае вясковае жытло і дружна перасяліліся ў лес. Там і дамкі новыя ды прыгожыя, і спажывы, бадай, болей, чым у садзе-агародзе. А яшчэ — жывуць яны там адным птушым граем.

Бачыш, не толькі людзі, а і птушкі любяць камфорт.

Тры разы на дзень

Мой вясковы сусед Колька ходзіць у краму тры разы на дзень. Кожным заходам бярэ «фугас» — гэта 0,7 літра — віна.

— Ты б адразу тры бутэлькі ўзяў, — раіць яму стрыечны брат Валодзька.

— Ага, — адказвае Колька. — Калі адразу тры вазьму, то адразу і вып'ю. А так на цэлы дзень хапае. Ды і прайсціся карысна. Як-нік, а хада — гэта здароўе.

Жыве крэпасць у сэрцы

Алеся Махнач.

газеце «Сельская праўда», а таксама бібліятэкары, самадзейныя артысты і важны госць з Мінска.

Наконт прыезду Алеся Махнача былі пэўныя сумненні: чалавек прайшоў праз усе жудасці вайны, звездаў пекла канцлагераў, застаўся на ўсё жыццё інвалідам, ды і узрост пад семдзесят. Аднак у прызначаны час Алеся Іванавіч усё ж такі з’явіўся ў гарадскім ДOME культуры, рухавы, з пасівелай галавою і нязменнай спадарожніцай — кульбачкай. Нешта ў Махначовым характары было такое, што гуртавала вакол яго людзей розных узростаў.

Алеся Іванавіч згадваў, як у няпоўныя дзевятнаццаць гадоў атрымаў лейтэнанцкія пагоны і прыехаў служыць у Брэсцкую крэпасць; як з першых хвілін вайны давялося ўзнімаць людзей, каб адбіць варожыя атакі; як ён, непрытомны, трапіў у палон і выжыў, каб расказаць пра тых герояў, хто дзеля Перамогі ахвяраваў сваім жыццём.

— Прайшло столькі часу, — гаварыў Махнач, — а мне і сёння сняцца абаронцы крэпасці, у тым ліку і юныя. І я пішу пра іх.

Алеся Іванавіч стварыў п’есы «Шпачок» і «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці», а таксама дакументальную аповесць «Дзеці крэпасці». Письменнік нібы назаўжды прапісаўся ў сорака першым годзе...

Наступная сустрэча адбылася на письменніцкім з’ездзе. Заўважыўшы знаёмую постаць у натоўпе, я падышоў, каб павітацца з Алесем Іванавічам. Быў ён такі ж рухавы і з той жа кульбачкай, толькі валасы яшчэ больш пабялелі. Першыя словы, сказаныя Махначом, здзівілі мяне:

— А я вас памятаю! — і, быццам у пацвярджэнне, пачаў расказаць, што

ў «ЛіМе» была невялічкая нататка пра кнігу майго сына Анатоля «Наш край — Жабінкаўшчына», а ён, Махнач, схадыў у бібліятэку, знайшоў і прачытаў кніжку.

Я паабядаў папрасіць сына падараваць яе Алесю Іванавічу. У адказ на Тольну бандэролку мы атрымалі аповесць «Камандзір Усходняга форта» пра П. М. Гаўрылава, набор партрэтаў абаронцаў Брэсцкай крэпасці, у тым ліку і Махнача, і тую згаданую ўжо нататку.

Пасля гэтага мы яшчэ сустракаліся і перапісаліся. Ініцыятыва, як мне здаецца, ішла ад яго, Алеся Іванавіча. Так, напрыканцы 1999 года Махнач, у прыватнасці, напісаў: «*Па запрашэнні Брэсцкага гарсавета быў 24–25 ліпеня г. на ўрачыстасцях з нагоды 980-годдзя горада над Бугам і 55-годдзя з дня яго вызвалення. З абаронцаў крэпасці былі таксама запрошаны Герой Савецкага Саюза Мяснікоў, Кюнг, Сакалоў і Валянціна Зенкіна.*»

На XIII з’ездзе беларускіх письменнікаў Махнач нечакана прапанаваў:

— Калі шукаец месца, то сядайце тут. Пагаворым!

Як падалося, усе, хто сядзеў побач, былі людзьмі, з якімі Алесю Іванавічу хацелася пагаварыць. Махнач распытаў пра сына, прызнаўся, што здаў у выдавецтва кнігу-нарыв пра родную вёску Забалацце. Ён лічыў: было б добра, каб Анатоль стварыў падобную кнігу пра адно з паселішчаў Жабінкаўскага раёна. Алеся Іванавіч думаў пра заўтрашні дзень, пра жыццё, таму для мяне вялікай нечаканасцю стала вестка з Мінска летам 2001 года аб яго смерці.

Абаронца Брэсцкай крэпасці, вядомы письменнік і проста таварыскі ды высокаінтэлігентны чалавек, ён пакінуў аб сабе цудоўную памяць і кнігі,

напоўненыя цяплом і дабрывёй. Хоць чацца паўтарыць услед за народным паэтам Беларусі Петрусём Броўкам:

*Скажу я заўсёды таварышу-другу —
Ніколі, ніколі табе не намерці,
Калі ты душою, як крэпасць над Бугам,
Калі гэта крэпасць жыве ў тваім сэрцы.*

***

Яшчэ пры жыцці Махнача я напісаў верш «Лейтэнант». Хваляваўся, пасылаючы на суд Алеся Іванавіча. Ён прыняў добразычліва: падзякаваў за памяць і добрыя словы пра яго. Пасля смерці я толькі крыху падправіў два апошнія радкі.

Лейтэнант

*У Брэст служыць прыбыў здалёк
Бязвусы лейтэнант.
Не ведаў: з-за ракі ў бінокль
Глядзела ўжо вайна.
Калі свінец расплавіў дзень
І змоўкнуў аўтамат,
У рукавішчы бой людзей
Павёў той лейтэнант.
Айчына нахілілася: «Хачу
Я раны пазагойваць Махначу...»*

*І выжыў ён, хаця прайшоў
Скрозь пекла і агні,
Каб расказаць пра тых сяброў,
Хто крэпасць бараніў,
Чыя згарэла маладосць,
Каб знік фаішыцкі зброд...
У лейтэнанта кнігі ёсць
Пра сорака першы год.
...Аповесці патрэбны чытачам,
Што засталіся ад Алеся Махнача.*

Расціслаў БЕНЗЯРУК

Сто гадоў таму, 27 жніўня 1922 года, калі зямля прапахла свежым хлебам і спелымі антонаўскімі яблыкамі, на Уздзеншчыне, у вёсцы Забалацце, нарадзіўся Алеся Махнач. «Хлеббаробам будзе!» — гаварылі людзі, хто прыходзіў пра ведаць нованароджанага. А ён, падросшы, вырашыў стаць абаронцам роднай зямлі і паступіў у Калінкавіцкае ваеннае вучылішча.

Дзевятнаццацігадовы бязвусы лейтэнант быў накіраваны на пасаду камандзіра ўзвода ў гарнізон Брэсцкай крэпасці. Да пачатку Вялікай Айчыннай вайны заставаліся лічаныя дні...

...Мы з Алесем Іванавічам пазнаёміліся 1 кастрычніка 1989 года, калі ў Жабінцы Брэсцкай вобласці ладзілася свята кнігі і беларускага фальклору. У ім актыўны ўдзел бралі члены лігаб’яднання «Плынь», якое дзейнічала пры мясцовай

Калючыя ружы Захара Біралы

Звёскі Раўнаполле, якая знаходзіцца ў Пухавіцкім раёне, пайшоў у свет беларускі паэт Захар Якаўлевіч Бірала. Імя гэтага таленавітага чалавека не страчана, але і не на слыху. Энцыклапедычныя звесткі вельмі скупыя, а творчасць глыбінная. Сатырычныя вершы Захара Біралы, напісаныя ў другой палове мінулага стагоддзя, актуальныя і сёння: яны выкрываюць праявы жыцця, якія ва ўсе часы лічыліся заганамі. І хоць назва малой радзімы магла прарочыць «роўную жыццёвую дарогу», шлях паэта аказаўся складаным. Нарадзіўшыся ў 1906 годзе, за 87 гадоў жыцця Захар Якаўлевіч спазнаў усе цяжкасці свайго часу.

Імя Захара Якаўлевіча цесна звязана з гісторыяй найстарэйшай сярэдняй спецыяльнай установы адукацыі ў нашай краіне — Мар’інагорскага дзяржаўнага аграрна-тэхнічнага каледжа, бо значную частку свайго жыцця ён выкладаў тут беларускую мову і літаратуру. Хоць верыць, што гэты перыяд быў найлепшым у жыцці паэта.

Уладкоўваючыся на працу ў сельскагаспадарчы тэхнікум (так тады называлася навучальная ўстанова), Захар Якаўлевіч склаў падрабязную аўтабіяграфію, якая дае нам уяўленне пра яго шлях як у настаўніцтва, так і ў літаратуру. У кожным радку гэтага дакумента адчуваецца, што ён спазнаў у дзяцінстве шмат гора. Як толькі ўзняўся на ногі, далучыўся да цяжкай сялянскай працы. Захар Бірала нарадзіўся ў шматдзетнай сялянскай сям’і, якая складалася з дванаццаці душ едакоў, у асноўным — з дробных і непрацаздольных дзяцей. Каб аблегчыць становішча бацькоў, у шаснаццацігадовым узросце будучаму паэту давялося нават служыць батраком у суседняй вёсцы. Але былі і рэдкія дні свят, у якія юнак любіў слухаць, як спяваюць аднавяскоўцы. Яго вабілі народныя песні, жартаўлівыя прыпеўкі. Будучы ў пятым класе, Захар паспрабаваў сам складаць творы, асабліва прыпеўкі, бо не ведаў тады асноў вершаскладання. Скончыўшы пяць класаў мясцовай сямігодкі, спыніў вучобу з-за цяжкага матэрыяльнага становішча сям’і і працаваў па гаспадарцы дома ў бацькоў. Але прага ведаў не адпускала: паступіў на кароткатэрміновыя педкурсы ў мястэчку Дукора, працаваў настаўнікам па ліквідацыі непісьменнасці, уступіў у камсамол, удзельнічаў у грамадскім жыцці. Увесь час займаўся павышэннем сваёй адукацыі. Меў вялікае імкненне да вучобы, чытаў кнігі, часопісы, газеты. У гэты ж час пасябраваў з газетай «Беларуская вёска», куды дасылаў свае допісы як селькар. У артыкулах пісаў пра новае жыццё, культуру сяла, пра ролю камсамола на сяле. Сваім прозвішчам падпісвацца малады аўтар пасаромеўся. Псеўданімам Захар Бульбнік быў падпісаны першы верш «Араты». У першым паэтычным зборніку «Смех і радасць вёскі», які пабачыў свет у 1929 годзе, малады паэт намаляваў вёску, якая становілася на шлях новага жыццёвага ўкладу, ухваляў яе працавітых людзей.

Рэдакцыя гэтай жа газеты выдала камандзіроўку на права паступлення вучыцца на Мінскі рабфак, пасля заканчэння якога Захар Якаўлевіч паступіў у БДУ на літаратурна-лінгвістычны факультэт. Будучы студэнтам, працаваў выкладчыкам

палітшколы пры саюзе кустароў. Пасля заканчэння інстытута працаваў настаўнікам у сярэдняй школе ў Лагойску. Педагагічная дзейнасць часова спынілася ў 1937 годзе. Як і многіх у той час, Захара Біралу напаткала няшчасце: органы Міністэрства дзяржаўнай бяспекі абвінавачалі і выялі следства. Злыя ворагі навялі паклёп, што веў антысавецкія размовы. Быў асуджаны на 8 гадоў зняволення, але праўда высветлілася — і ў 1940 годзе вярнуўся ранейшы давер і аўтарытэт. У гады Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся з бацькамі, дапамагаў ім весці гаспадарку. У 1944 годзе пасля вызвалення Беларусі сумленна і аддана служыў у Савецкай Арміі. Удзельнічаў у баях, выконваючы прынятую прысягу. На тэрыторыі Польшчы быў цяжка паранены ў ніжнюю сквіцу з пераломаным касці. У 1945 годзе вярнуўся інвалідам па раненні дадому.

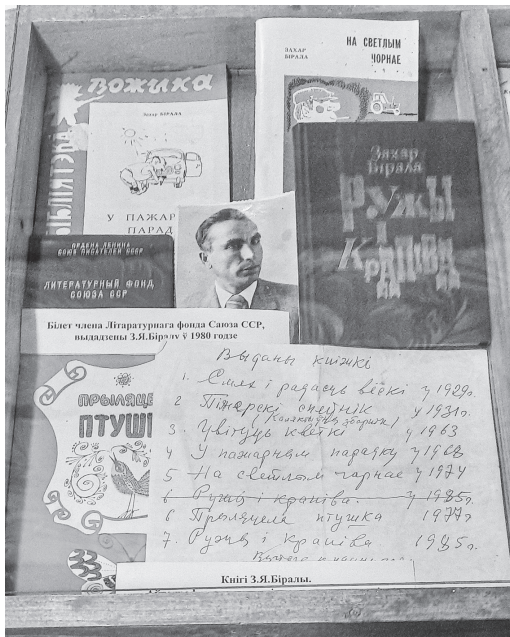
І ў гэтым жа годзе ўладкаваўся працаваць выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры сельскагаспадарчага тэхнікума. У 2016 годзе на адным са шматкватэрных дамоў у пасёлку Мар’іна, дзе размешчаны аграрна-тэхнічны каледж, з’явілася мемарыяльная дошка, якая змяшчае інфармацыю, што менавіта тут жыў і працаваў беларускі паэт-сатырык Захар Якаўлевіч Бірала. Гэта адбылося падчас святкавання 110-годдзя з дня нараджэння творцы. Гэтая падзея паяднала сям’ю пісьменніка з цяперашнімі выкладчыкамі і працаўнікамі каледжа. Сумесная дзейнасць па захаванні памяці пра паэта-земляка дала плённы вынік. У народным музеі гісторыі ўстанова адукацыі з’явілася экспазіцыя «Калючыя ружы лёсу Захара Біралы», якая не проста знаёміць наведвальнікаў з жыццёвым і творчым шляхам паэта, а дазваляе даведацца пра яго яшчэ больш. Гэта адбываецца праз успаміны наведвальнікаў — былых калег і выпускнікоў. Тыя, хто быў асабіста знаёмы з Захарам Якаўлевічам, хто з ім працаваў, хто наведваў яго заняткі, сыходзяцца ў тым, што гэта быў вельмі сціплы і добразычлівы чалавек. Ён заўсёды імкнуўся ўсім дапамагчы: справай, парадай, з асаблівай радасцю дапамагаў тым, хто хацеў знайсці сваё месца ў літаратуры. Захар Якаўлевіч умеў ладзіць з людзьмі — як з дарослымі, так і з навучэнцамі. Усе адзначаюць яго памяркоўнасць і дабрывню. Ён вельмі баюўся пакрыўдзіць людзей, напэўна, таму, што не забываў, як несправядліва быў некалі пакрыўджаны сам.

Сама экспазіцыя ў музеі, размовы з блізкімі паэту людзьмі, успаміны яго вучняў даюць магчымасць прыцягнуць увагу новага пакалення чытачоў да творчасці самабытнага літаратара, чалавека, які самаахварна служыў слову, справе, радзіме, па якой вельмі сумаваў, калі адбываў пакаранне, і пры гэтым не страціў веру ў дабрывню. Гэта дае надзею на тое, што імя і творчасць Захара Якаўлевіча Біралы не стала страчанай спадчынай, а перыяд, пражыты і адпрацаваны ў сельскагаспадарчым тэхнікуме, быў поўным, энергетычным, гарманічным, насычаным творчасцю — найлепшым перыядам у жыцці.

Алена СВІРЫДАВА,

выкладчыца Мар’інагорскага дзяржаўнага аграрна-тэхнічнага каледжа

Фота аўтара

Фрагмент экспазіцыі.

Калісьці паэт напісаў: «Такім, як ёсць, жыццё прымаю, // Хоць чараты Кдушы гудуць...» Неабыйкавае да жыцця — вось галоўная рыса сапраўднага творчай асобы. І гэта пра яго. Жыццё Браніслаў Ермашкевіч пражыў доўгае, насычанае. Але самае галоўнае — што яно працягваецца. І, нягледзячы на салідны ўзрост, складаецца з працы (ці жарт сказаць — да свайго 85-годдзя чалавек зрабіў падарунак сабе і людзям — пабудаванне лазні). У 85 ён актыўны, дзейны і... не малады, не. Але і не стары ў звычайным сэнсе. Нездарма за ім замацавалася амплуа рыцара. Глядзіцца юбіляр аднолькава высакародна і ў форме вайскоўца на плацы з навабранцамі, і пад гербам роду Агінскіх, і ў вальсе на балі Элізы Ажэшкі... Арыстакратызм і дэмакратызм, слова і справа, час і душа, радасць жыцця і боль... Усё разам — лёс паэта Браніслава Ермашкевіча.

А ці можна ж было яго назваць сапраўдным дзяцінствам?! Вядома, не. Калі паэт заплочвае вочы, ён і сёння бачыць папільшчы спаленых вёсак, чую гул варожых самалётаў, выбухі бомбаў. Як быццам увесь гэты жах быў учора. На ўсё жыццё запомнілася, як паліцай з белай павязкай на рукаве, прыставіўшы да галавы хлопчыка наган, зневажаючы маці, працягваў допыт і ўсё паўтараў: «Кажы, дзе партызаны?!» Таму з вайной, з фашызмам у паэта рахункі свае:

уласціва і нашаму Браніславу Іосіфавічу. Вось чалавеку за восемдзесят, а яго вельмі складана назваць старым. Пра маладосць, канешне ж, гутарка не ідзе. Але ёсць, дакладна ёсць яшчэ ў гэтым чалавеку запас жыццёвай энергіі. І тое, наколькі яго хоць, залежыць ад усіх нас — родных, блізкіх, сяброў, ад тых, хто з ім побач. Ад нашых увагі, разумення, пашчоты. Браніслаў Іосіфавіч усведамляе свой узрост, прымае яго стойка, з удзячнасцю. Актыўна піша, выступае на публіцы, карыстаецца інтэрнэтам,

Такім, як ёсць, лёс прымаю...

Беларускаму паэту з Гродна Браніславу Ермашкевічу — 85

На пасадзе намесніка старшыні абласнога аддзялення СПБ Браніслаў Іосіфавіч прыклаў усе сілы на тое, каб рэгіянальная творчая суполка жыла паўнаважнасцю жыццём, каб людзі прыходзілі да гродзенскіх пісьменнікаў як да сяброў, каб усім было ўтульна ў нашым «літаратурным доме». Так, у паэта заўсёды хапае творчых, пісьменніцкіх спраў, клопатаў, патрэбных грамадству і таму прыемных. Напрыклад, юбілеі класікаў айчыннай літаратуры. У Б. І. Ермашкевіча ёсць поўнае ўсведамленне гэтых дат і падзей як чагосьці блізкага, роднага, сямейнага. Таму што ўсіх гэтых людзей — і Ф. Багушэвіча, і М. Багдановіча, і Цётку, і Я. Купалу з Я. Коласам Браніслаў Іосіфавіч лічыць сваёй «раднай». Для яго гэта не помнікі, не іконы. Гэта жывыя постаці; настаўнікі, якія дапамагаюць паэту кроць па жыцці. Таму, калі дзесьці праходзяць прысвечаныя юбілею класікаў літаратурны вечар або адкрыццё тэматычнай выставы, ведаецца: Браніслаў Ермашкевіч абавязкова будзе там, будзе ў першых шэрагах, з кнігай каля мікрафона, заўсёды бадзёры, падцягнуты, як быццам на дзясяткі гадоў памаладзелы.

Тэма мірнага неба над Беларуссю з'яўляецца скразной ва ўсіх кнігах паэта, на ўсіх этапах творчасці. Але распрацоўвае паэт і іншыя тэмы, напрыклад, тэму Гродна:

*Горад, Богам абраны для храмаў
І прытулкам для розных канфесій.
Бог адзін. Малітоўнаю песняй
Тут загойваюць вернікі раны.*

Так з любоўю Браніслаў Ермашкевіч, дарэчы, ураджэнец Барысаўшчыны, выказваецца пра Гродна. У яго патрыятызму заўсёды ёсць іншыя важныя кантэксты. У дадзеным выпадку духоўна-рэлігійны. Паэт палюбіў Гродна з першага позірку і лічыць горад над Нёманам сваім родным домам, маленькім, утульным, прыгожым. Да прыгажосці ўсяго навокал Браніслаў Іосіфавіч ставіцца з павышанай увагай — ці то прыгажосць роднай беларускай прыроды, ці то жаночая прыгажосць... Паэт не можа яе не заўважаць і не

Паэт-афіцэр Браніслаў Ермашкевіч.

шанаваць, таму што прыгажосць жыцця для яго як чалавека стала сэнсам існавання як творцы. Уменне бачыць, цаніць гармонію ў прыродзе, у мастацтве, у паўсядзённасці прыносіць яму жыццёвыя сілы, натхняе, аберагае ад хвароб і напасцяў. Нездарма самая моцная, на мой погляд, кніга паэта мае назву «Абярэг».

Калі шпацыруеш па паэтычным свеце Браніслава Ермашкевіча, то тут, то там спасцігаеш важныя ўрокі; разумеш, што мэта жыццявага і творчага пошуку ўсім нам знаёмая сакральным трыадзінствам — вера, надзея, любоў. І ахоўнікі ў нас аднолькавыя, агульныя: родная зямля, нябёсы, празрыстыя крыніцы народнай культуры. І выпрабаванне адно на ўсіх — няўмольны бег часу.

Пра бацьку ў Браніслава Іосіфавіча застаўся адзін успамін — сцэна, калі яго праводзілі на фронт. Адтуль Іосіф Антонавіч не вярнуўся. Маці Амілія Адамаўна была звязана з партызанскім рухам, таксама перажыла столькі трывог і нягод, што гэтага «скарбу» хапіла б на некалькі жыццяў. Дзяцінства ў акупаваанай Беларусі...

*Як гарэлі зямля і аблогі,
Мне ніколі забыць немагчыма.
І той водсвет пажараў далёкі
Паўстае прад маімі вачыма.*

Лічачы сваім абавязкам працягнуць справу бацькі — вайсковую службу, паэт удосталь паслужыў у розных аддаленых гарнізонах — на Далёкім Усходзе, на Поўначы... Быў сціплым салдатам, перад камандзірамі не выслужваўся, не падлашчваўся, не ліслівіў. Таму і дэмабілізаваўся ўсяго толькі маёрам.

Самай мірнай справай пасля заканчэння вайсковай службы Б. І. Ермашкевіч палічыў настаўніцтва, атрымаў неабходную адукацыю і працаваў у школе. Дзеці яго любілі. Не кожны настаўнік, каб дамагчыся сяброўства з дзецьмі, здольны ўваходзіць у клас на руках. А ён мог. І гэтаксама было яго жыццёвай радасцю. Так заяўляла аб сабе яго нетрывіяльная творчая натура. З той пары магчыны шматгранны вобраз школы натхняе паэта. Прызнаецца: калі вучыў дзяцей, сам ад іх многаму вучыўся. Таму непасрэднасць і веселасць юнакоў

часта сустракаецца з моладдзю. Як і ўсе мы, хоча шмат чаго паспець, шмат зрабіць, як мага болей пакінуць пасля сябе...

Паэт Браніслаў Ермашкевіч пільна ўглядаецца ў твары прадстаўнікоў маладога пакалення. У гэтым яго поглядзе чытаецца няможае пытанне: ці можна ім перадаць эстафету, ці можна ў гэтыя рукі перадаць нашу чыстую, мірную сінявокую Беларусь? Як пісаць, як быць цікавым, сучасным, як быць зразумелым для гэтых «іншапланецянаў» з крыклівым колерам валасоў, з металам у тварах? Хіба зноў хадзіць перад імі на руках?

У сваім доўгім няпростым жыцці ён вытрымаў, перамог усё: адчай, цяжкасці, 50-градусны паўночны мароз... Але ўнутраная барацьба з сабой сёння не дае спаць па начах. Таму і гудуць чараты яго душы. Трывожна, асабліва апошнім часам трывожна ветэрану Узброеных сіл за лёс Айчыны, за будучыню чалавецтва. І таму паэт абраў адзіна магчымы для сябе стыль — дабрывню. Да людзей, да жыцця, да няўмольнага часу ставіцца Браніслаў Іосіфавіч менавіта так — па-добраму. Як выхавалі бацькі, як завяшчалі класікі... І таму ідзе ён па жыцці без агляды на свае 85, з радасцю, з натхненнем, з Богам у душы. Ідзе наперад, быццам мае чароўны абярэг:

*Успрымаю той час,
што нясе ў сабе слова «тварыць»,
і адолены шлях,
што імкнецца да стомленых ног.
З Богам быў я заўжды.
Ён мяне навучыў гаварыць
мойай-маці навек
ад слаты-нематы абярэг.*

Віншваем вас, дарагі Браніслаў Іосіфавіч! Наш патрыярх, наш рыцар, наша «браня»... Шануем, паважаем і любім. Хай жа гудуць вашы чараты яшчэ шмат гадоў. Але не як сігнал трывогі, а як сігнал трубацы на Гарадзенскай пажарнай каланчы — што ўсё надвокал спакойна. Як сімвал перамогі жыцця.

Дзмітрый РАДЗІВОНЧЫК
Фота даслана аўтарам

Старонкі гісторыі

Два дакументы з міністэрскай пошты

Сёння ўсе пытанні, звязаныя з якімі-небудзь крытычнымі сітуацыямі ў стасунках пісьменніка з дзяржаўным выдавецтвамі, вырашаюцца ў Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь. У 1960—1980-я гады гэты кампетэнтны знаходзіліся ў полі зроку Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку. Некаторы час гэты орган дзяржаўнага кіравання, фактычна — Міністэрства па кніжнай справе, узначальваў Рыгор Васільевіч Канавалаў (1912—1979). Відца, да 1973 года, калі ў Дзяржкамдруку БССР старшынёй прыйшоў колішні галоўны рэдактар газеты «Звязда» Міхаіл Іванавіч Дзялец.

Вопытны апаратчык, партыйны функцыянер, Рыгор Канавалаў меў і практычнае стаўленне да кніжнай, выдавецкай справы. Нараджэннем з 1912 года, ён закончыў Камуністычны інстытут журналістыкі імя С. М. Кірава ў Мінску ў 1939 годзе. А ў 1933—1934 гг. працаваў у газеце «Чырвоная Полаччына». У 1939—1941 гг. — у Дзяржаўным выдавецтве БССР.

А ўжо пасля Вялікай Айчыннай вайны з 1946 года — у апарате ЦК КПБ. Інструктар, загадчык сектара, намеснік кіраўніка аддзела прапаганды і агітацыі. З 1960 — намеснік старшыні Дзяржкамтэта па радыёвяшчання і тэлебачання пры Савецкім Міністраў БССР. З 1963 года — старшын рэспубліканскага Дзяржкамдруку.

Цяпер пра лісты... У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь іх знайшлося ўсяго два. Магчыма, ёсць ці было

і шмат болей... Дакладней — ліст і тлумачальная запіска. Кожны з дакументаў — па розных справах. Абодва — з 1972 года...

У сакавіку (ліст без даты; але ўваходны нумар рэгістрацыі дакументаў сведчыць: у Дзяржкамтэт пісьмо прыйшло 16 сакавіка) 1972 года да старшыні звяртаецца знакаміты беларускі пісьменнік Іван Пятровіч Шамякін. Чытаем зварот:

«Паважаны Рыгор Васільевіч!

Я ўжо казаў Вам, што на любой сустрэчы з настаўнікамі мне задаюць нязменнае пытанне: у праграму X класа ўключана «Трывожнае ішчасце», а кніжак на беларускай мове няма, вучні чытаюць рускі пераклад, што нельга лічыць нармальным.

Сёння я быў у школе № 2 г. Мінска пераканаўся, што ў адным дзясятым класе няма ніводнага арыгінальнага экзэмпляра, усе чытаюць па-руску.

Сумна мне стала ад гэтага факта.

Вельмі прашу Вас уключыць у план выдавецтва «Мастацкая літаратура» ці «Народная асвета» перавыданне «Трывожнага ішчасця» на беларускай мове.

Мяркую, што можна сабраць масавы тыраж — тысяч трыццаць.

З глыбокай павагай Іван Шамякін».

Рэзалюцыя Р. В. Канавалава на пісьменніцкім звароце датавана 17 сакавіка: «Тав. Баруіску А. Ф. Просьбу І. П. Шамякіна трэба падтрымаць. Р. Канавалаў». Разумнае і аператыўнае вырашэнне пытання...

17 ліпеня 1972 года нехта начальнік адміністрацыйна-гаспадарчай часткі ведамства спадар Навуменка піша старшыні Дзяржкамдруку дакладную запіску.

«...Пісьменнікі Янка Брыль і Вячаслаў Адамчык у лютым звярнуліся з заявамі ў Дзяржкамтэт пра выплату ім ганарару за выданне твораў на роднай мове як за першыя выданні, хаця гэтыя творы ўжо былі выдадзены на рускай мове.

На гэты выпадак атрыманы тлумачэнні юрыдычнага аддзела Камітэта па друку пры Саўміне СССР ад 24 красавіка 1972 г. № 21-24. Аднак абедзве заявы да гэтага часу знаходзяцца на кантролі і аўтарам не паведамлі канчатковае рашэнне іх просьбы. Матэрыялы, якія датычныя гэтага пытання, знаходзяцца ў тав. Калбасіна Д. А. ...»

Можна толькі здагадацца, як было вырашана гэтае пытанне. Але ж, як падаецца з наступнай рэзалюцыі старшыні, Рыгор Васільевіч Канавалаў спрабаваў унікліва паставіцца да пытання, не «скідаваць» яго з кантролю... «Тав. Навуменка... Тав. Брыль І. А. выклікаўся 17. VII. 72 г. у Дзяржкамтэт па друку і азнаёмлены з заключэннем юрысконсульта... Пытанні ўдакладняюцца. Р. Канавалаў».

Пагадзіцеся, што афіцыйныя дакументы, рэзалюцыі на іх — не меней цікавыя сведчанні пра тую ці іншую асобу, чым асабістае ліставанне.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Колер — галоўны герой

Максім Пятруль «Контрбэрд».

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў 2 верасня адкрылася выстаўка «Колеры натхнення». Наведвальнікам прапануюць пазнаёміцца з работамі беларускіх мастакоў з калекцыі розных музеяў Беларусі.

Аснову экспазіцыі складаюць творы, якія папоўнілі фонды ў 2021 годзе. Жывапіс, графіка, скульптура — выстаўка закранае розныя напрамкі творчасці, жанры, формы, тэмы. Прадстаўленыя работы захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, Нацыянальным гістарычным музеі, Музеі гісторыі беларускай літаратуры, Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы, Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа, Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой», Віцебскім абласным краязнаўчым музеі. Але цяпер, каб на таліцца мастацтвам, неабавязкова наведваць кожны з пералічаных — «Колеры натхнення» даюць магчымасць пабачыць усё ў адным месцы.

Цікава, чаму ж выбралі такую назву? Адрознівае асацыяцыя з імпрэсіяністамі, авангарднымі плынямі: яскравае адлюстраванне пачуццяў мастака ва ўсіх адценнях, наватарства. Чакаеш, што цябе з парога накрые каляровая

хваля. Па першым уражанні, эфект дасягнуты. Увагу адразу прыцягвае трыпціх Васіля Касцючэнкі «Час туманаў. Лесвіца». Людзі, якія блукаюць у прасторы, і кожны цягнецца да вышыні: узнятыя галовы, погляды. Глядач рухаецца ўгару разам з імі па лініях, якія падзяляюць палотны на розных узроўнях, як ступені. Галоўныя сярод вялікіх плям колераў, якімі насычана карціна, — жоўты, аранжавы і халодны блакітны. Колер неба, мар: сюжэт паўстае амаль містычным. Трыпціх В. Касцючэнкі адкрывае іншую рэальнасць, якая пазнаецца толькі эмацыянальна.

Колер як галоўны герой пануе ў карцінах Святланы Катковай і Тацыяны Катляровай-Савік. «Сад радасцей зямных» мае зусім іншы настрой, у адрозненне ад знакамітага трыпціха Босха, да якога адсылае назва. Усю прастору палатна займае насычаны зялёны, і сярод буйнога, залітага сонцам лісця хаваюцца дзве жаночыя фігуры. Адна з іх — чыста белая, нібыта «незямная». «Каля фантазія» Т. Катляровай-Савік — гэта зусім іншае. Цёмна-фіялетава, сіні. Жаночая постаць — нібыта жывая стыхія вады. Загадкавае, цяжучае, ілюзорнае.

Колер знікае ў серыі работ Веры Каўзановіч «Кропка сходу», «Паралелі», «Раўнавага». Белы і чорны, святло і тое, што яго паглынае. Уся прастора падпарадкоўваецца лініям, рухаецца па іх. То яны накіроўваюцца ўдалычы, уздоўж дарогі, якая падзяляе карціну на дзве часткі (нібыта адбіткі ў люстэрку). То ідуць паралельна, а потым нарэшце сыходзяцца — і сярод чыстага белага застаецца роўная кропка, як чорная дзіра. Выказванне завершана, кожны шлях мае свой лагічны канец.

Рухаемся на другі паверх, дзе прадстаўленыя работы з калекцыі Віцебскага абласнога краязнаўчага музея. Радзіме беларускага авангарда прысвечана асобная зала ў экспазіцыі. Але Віцебск,

Андрэй Пяткевіч «Тройца».

як відаць, мастакі любяць адлюстроўваць больш традыцыйна — у жанры гарадскога пейзажа. Стужкай цягнуцца карціны, якія паказваюць горад ва ўсіх яго праявах. Пэўныя сюжэты, краявіды пераходзяць з адной работы на іншую. Але пры жаданні можна паспрабаваць крыху пагуляць і пашукаць адрозненні.

твораў Якуба Коласа. Для стварэння выявы мастачка выкарыстоўвае тэхніку монатыпіі. Іншы погляд на традыцыйны рэлігійны вобраз Тройцы раскрываецца ў касмічнай рабоце Андрэя Пяткевіча.

Прадстаўлены і скульптурныя выявы. Да канцэптуальнага напрамку належыць «Контрбэрд» з серыі «Контранімілізм» Максіма Петрулія. У жанры дэкаратыўнай скульптуры вылучаюцца работы Рыпсімэ Геваркян. Мастачка звяртаецца да міфалагічных сюжэтаў і рэлігійных вобразаў, уваасабляючы іх у дрэве: «Выкраданне Еўропы», «Анёл». Дапаўняе экспазіцыю дэкаратыўная кераміка Віктара Гаўрылава і кампазіцыя «Трансфармацыя» Тамары Курачыцкай.

Выстаўка прызвана даць уяўленне, куды зараз рухаецца беларускае мастацтва. Застаюцца класічныя напрамкі і жанры, але мастакі спрабуюць нешта новае. За два крокі ад акадэмічнага партрэта

Васіль Касцючэнка «Час туманаў. Лесвіца».

Павернем размову з жывапісца да графікі. Калі хочацца нечага класічнага, выстаўка прапануе серыю ілюстрацый да рамана І. Мележа «Подых навалніцы» Канстанціна Шаранговіча. Можна знайсці і штосьці больш эксперыментальнае. Таксама да літаратуры звяртаецца Людміла Пятруль у серыі работ да

«Юнацтва. Студэнтка» Яўгена Харытоненкі — зламаныя прапорцыі Алега Прусава («Пераможца настурцый») і рэзкія плямы жоўтага і блакітнага Аляксандра Кішчанкі («Дзяўчына ў блакітным»). Паспрабаваць адшукаць свой колер натхнення можна да 18 верасня.

Арына ПРАНІКАВА

Фарфор як спосаб зазірнуць у мінулае

Усталічным Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры праходзіць выстаўка «Мастацтва ў фарфоры і часе». Тут прадстаўленыя работы розных мастакоў-фарфарыстаў з калекцыі Віктара Суворова, які ўваходзіць у праўленне Беларускага рэспубліканскага грамадскага аб'яднання калекцыянераў.

Фарфор быў вынайдзены ў Кітаі пятнаццаць стагоддзяў таму. Яго здаўна называлі белым золатам, таму што ён меў вельмі складаную тэхналогію вытворчасці і шмат каштаваў, а спосаб яго вырабу заставаўся загадкай для большасці простых людзей. Белы, тонкі, звонкі, але ў той жа час вельмі трывалы матэрыял, які прыгожа пабліскае на сонцы, хутка атрымаў папулярнасць сярод майстроў, якія рабілі з яго посуд, сервізы, статуэткі і іншыя дэкаратыўныя вырабы. Фарфор таксама з'яўляецца вельмі пластычным матэрыялам. Фарфарысту падудна як мяккія і плаўныя лініі, так і фігуры з рэзкімі, вострымі контурамі. Пры вырабе скульптур з іншых матэрыялаў дасягнуць такога эфекту немагчыма. Фарфору паддаюцца і вялікія формы, і дробныя дэталі, а дзякуючы яго пластычнасці аб'екты ўшчыльную набліжаюцца да натуры.

Выстаўка «Мастацтва ў фарфоры і часе» аб'ядноўвае творы, якія былі зроблены з аднаго матэрыялу, але пры дапамозе розных тэхнік апрацоўкі. Некалькі груп работ аб'яднаны тэматычна. Сярод фарфаравых бюстаў вядомых музыкантаў вылучаюцца ўвасабленні Моцарта, Шапэна, Расіні, Брамса, Баха. У кампазіцыі «Балет» можна ўбачыць фарфаравыя фігуры балерын, якія былі зроблены на Імператарскім фарфаравым заводзе, Ленінградскім заводзе фарфаравых вырабаў,

Кампазіцыя «Балерыны».

«Кампазітары».

Кіеўскім эксперыментальным кераміка-мастацкім заводзе і Дулеўскім фарфаравым заводзе. Прадстаўлены таксама скульптуркі танцорак, вакалістаў, музычнага квартэта з байкі Крылова. У кампазіцыі «Музычныя інструменты» ёсць скульптуры з Мінскага, Добрушскага, Корасценскага, Баранавіцкага і Рыжскага заводаў, а таксама фарфор з Італіі, Германіі і Венгрыі. Адмысловая кампазіцыя «Цырк»: тут скульптуры сланой і іншых жывёл, клоўнаў, цыркавых музыкантаў, дрэсіроўшчыкаў, штукароў, а таксама зацікаўленых гледачоў.

Яшчэ адной асаблівасцю фарфору з'яўляецца магчымасць роспісу па ім. Роспіс скульптурак, якія экспануюцца гэтымі днямі, выкананы ў надглазурнай і падглазурнай тэхніках. Апошняя сёння выкарыстоўваецца нячаста, таму што пры ёй бярэцца абмежаваны дыяпазон колераў. І хоць скульптуры распісаны ў рознай манеры, большасць з іх аб'ядноўвае дзве рысы: яркасць колераў і жывасць рухаў. Майстрам удалося стварыць вельмі рэалістычныя фігуры нібыта застылых у прасторы і часе людзей, перадаць іх думкі і клопаты, настрой. У кагосьці вяселы і радасны, у кагосьці — задумлівы і меланхалічны.

Да радасных можна аднесці скульптуру «Бандурыстыкі», у афармленні якой выкарыстаны сіні, фіялетава, зялёны і чырвоны колеры, да задумлівых — скульптуру «Гусляра», натхнёную твораў беларускага класіка Янкі Купалы. Сярод іншых яна вылучаецца адсутнасцю роспісу, што прымушае гледача сканцэнтравана свая ўвагу на твары — сур'езным і сумным.

Акрамя фарфору, прадстаўлены эскізы беларускіх касцюмаў Александровіча. Выстаўка будзе працаваць да 10 кастрычніка.

Валерыя ГАЎРУКОВІЧ

Распавядаць казкі аб сапраўдным каханні

Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Рэспублікі Беларусь адкрывае 90-ы сезон. Пачынаюць юбілейны год з прэм'ер мінулага сезона — балета «Прыгажуня, якая спіць» і оперы-буфа «Любоўны напоў».

Фота Mixaina Нессірава.

Падчас прэс-канферэнцыі.

Перад пачаткам сезона ў Камернай зале імя Л. Аляксандравай адбылася прэс-канферэнцыя, дзе мастацкія кіраўнікі тэатра падзяліліся творчымі планами і навінкамі, якія рыхтуюцца ў новым годзе.

— Юбілей — гэта перадусім людзі, — заўважыла генеральны дырэктар Вялікага тэатра Кацярына Дулава на пытанне аб прэм'ерах. — Гэта тыя, хто рабіў і робіць тэатр тэатрам.

Словы, напоўненыя ўвагай і шчырай цеплынёй, рэфрэнам гучалі ўсю размову. Кожны спікер паўтараў іх і надаваў ім свой сэнс.

Мастацкі кіраўнік тэатра Валянцін Елізар'еў распавёў аб тым, што чакае наведвальнікаў у Вялікім тэатры, а таксама аб замежных гастрольных трупях. Народны артыст СССР параіў звярнуць увагу на прэм'еры сезона. Сярод іх — балет «Дон Кіхот» Л. Мінкуса (пастаноўшчык В. Елізар'еў, дырыжор Н. Калядка).

— Новае прачытанне, на мой погляд, атрымалася. Ёсць і лепшае ад класікі, ёсць і створанае мной. Васёлы, гулівы, гарэзлівы. Хочацца паказаць не толькі сваё, таму чакаем у нас гастролі замежных тэатраў, што напоўняць новы сезон новымі фарбамі, разбавяць звыклую сцэну.

Насычаным варта чакаць для тэатра кастрычнік. Артысты Вялікага тэатра Беларусі адправяцца ў Каралеўства Тайланд. У сталіцы краіны, Бангкоку, пакажуць спектаклі «Шчаўкунок», «Шахеразада», «Кармэн-сюіта», «Прыгажуня, якая спіць». Запрашае мінскую трупу каралеўская сям'я Тайланда. Гэта ўжо не першы візіт тэатра туды. У каралеўстве рэпертуар Вялікага тэатра Беларусі ведаюць і любяць. Выступленні адбудуцца ў межах фестывалю, які лічыцца адным з самых вялікіх і яркіх у Азіі, праводзіцца ўжо 23-і раз. Яго наведваюць найлепшыя трупы з усяго свету.

У канцы кастрычніка беларускія артысты адправяцца на гастролі ў Вялікі тэатр Расіі, дзе на працягу чатырох дзён пакажуць оперу «Дзікае паляванне караля Стаха» рэжысёра Ганны Маторнай і балет «Шчаўкунок» у пастаноўцы Валянціна Елізар'ева. Абяцваюць, што ў наступным годзе Вялікі тэатр Расіі прывязе на мінскую сцэну свае найлепшыя пастаноўкі.

Прымуць удзел беларускія салісты і ў Фестывалі опернага мастацтва на сцэне тэатра ў Яшкар-Але Рэспублікі Марый Эл Расійскай Федэрацыі. Народны артыст Беларусі Уладзімір Громаў, лаўрэаты міжнародных конкурсаў Марта Данусевіч і Тарас Прысяжнюк 11 кастрычніка выканаюць галоўныя партыі — Анегіна, Таццяны і Ленскага — у оперы Чайкоўскага «Яўген Анегін».

— Акрамя ўсяго, мы ў чаканні галоўнага дырыжора і галоўнага мастака, якія ў хуткім часе зоймуць свае пасады. Імёны называць пакуль не будзем, каб захаваць таямніцу, — дадаў Валянцін Мікалаевіч.

— Адзін з асноўных кірункаў, які мы абралі ў новым сезоне — рэпертуар для дзяцей, — падкрэсліла галоўны рэжысёр Ганна Маторная. — Гэтым Вялікі тэатр павінен сур'ёзна займацца ўжо даўно. Гэта не павінна выклікаць здзіўленне. Акрамя спектакляў для дзяцей, плануем удзяляць вялікую ўвагу распрацоўцы вучэбных праграм, каб прыцягнуць школьнікаў у тэатр, нават вярнуць.

Дзіцячую афішу адкрывае опера Г. Бруні «Пінокія». Аднак цэнтральнай падзеяй павінна стаць опера «Снежная каралева» па матывах казкі Г. Х. Андэрсена ў пастаноўцы Ганны Маторнай. Пастаўлены Юрыем Аляксандравым на сцэне Тэатра музыкальнай камедыі спектакль зачараваў юных глядачоў. «Снежная каралева» — опера з добрай музыкай, драматургіяй, яркімі і цікавымі вобразамі — карысталася вялікім поспехам, але ў оперным тэатры яна

115 чалавек, 29 з іх новыя танцоры. Прычым гэта яшчэ не фінальныя змены.

На працу былі запрошаны выпускнікі Беларускай харэаграфічнай гімназіі-каледжа. У поўным складзе — 9 чалавек. Таксама на сцэну Вялікага тэатра выйдучь былыя навучэнцы Акадэміі рускага балета ў Санкт-Пецярбургу, Акадэміі танца Барыса Эйфмана, артысты з Масквы. Новыя танцоры павінны прынесці новае жыццё ў зладжаную трупу.

У планах тэатра — паставіць адну з чатырох прэм'ер сезона — балет «Жызэль» А. Адана. Падрыхтоўка ідзе каласальна. Трупа ў балетнай зале з раницы да глыбокага вечара. Кожны адчувае персанальную адказнасць за адкрыццё сезона, гатовы выкладвацца на 100 і больш працэнтаў.

Рыхтуюцца не толькі артысты, але і сцэна галоўнага тэатра краіны. Ігар Колб падзяліўся ўражаннем ад тэхнічных магчымасцяў сцэны. У балете «Жызэль» ён плануе выкарыстаць усе тэхнічныя сродкі.

— Адною з істотных падзей гэтага года стане юбілей Валянціна Мікалаевіча Елізар'ева, — нагадаў галоўны балетмайстар. — Да гэтай урачыстасці тэатр ужо рыхтуецца.

30 кастрычніка 2022 года мастацкаму кіраўніку Вялікага тэатра оперы і балета споўніцца 75 гадоў.

— Новае канцэртна-сцэнічнае выкананне оперы папулярнае сярод публікі, — распавяла журналістам Ніна Ламановіч, галоўны хормайстар Вялікага тэатра Беларусі. — Гэта паказаў фестываль «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзвілаў», які праходзіў у Нясвіжы сёлета. Гэта не паўнаватрасны спектакль са зменай дэкарацыі, а толькі пэўнае сцэнічнае дзеянне. Рэжысёр тэатра Галіна Галкоўская будзе развіваць гэты кірунак у новым сезоне.

У юбілейны год калектывы тэатра рыхтуюць сапраўднае свята музыкі. Ніна Іосіфаўна адзначыла, што хацела б паказаць найлепшыя спектаклі, успомніць народных і заслужаных артыстаў, розныя калектывы. Адным словам, усіх, хто ствараў славу Вялікаму тэатру Беларусі. Каб усё прайшло на высокім узроўні, артысты хору праводзяць шматгадзінныя рэпетыцыі ў класах тэатра.

Гучалі на прэс-канферэнцыі і пытанні пашырэння беларускай мовы ў тэатры. Заслону таямніцы прыадкрыла генеральны дырэктар Кацярына Дулава:

— На сёння дасведчанымі кампазітарамі пішуцца новыя оперы на беларускай мове і балет, асновай якога будзе сюжэт беларускай гісторыі. Гэта не архіўная рэч, а цалкам новы твор. Прэм'ера можа адбыцца ўжо ў 2024 годзе, то-бок, у наступным сезоне.

Вялікі надзеі дырэкцыя тэатра ўскладае на конкурс сцэнарыяў на народна-нацыянальныя тэмы, які б адкрыў краіне новыя імёны альбо вядомых майстроў. Асноўнае патрабаванне — асабная тэма, што апраўдала б запыты беларускага грамадства ў галіне мастацтва, падкрэсліла Кацярына Мікалаевна.

Яна ЦЭГЛА

Фота Ірыны Малахавай.

Сцэна з балета «Прыгажуня, якая спіць».

не ішла. Прычыповы да ўдзелу ў пастаноўцы будуць далучаць маладых артыстаў. Асаблівая ўвага — студэнтам харэаграфічнага каледжа, з якім існуе спецыяльная дамоўленасць. Для маладых танцораў гэты спектакль стане пэўнай ступенню ў іх прафесійнай дзейнасці.

Акрамя ўсяго, казкі Андэрсена па-ранейшаму актуальныя і пакараюць сэрцы глядачоў любога ўросту.

— Распавядаць казкі аб сапраўдным чалавечым каханні — тое, чым мы павінны займацца, — адзначыла Ганна Маторная. — Асабліва ў год юбілею. Спадзяёмся, што менавіта гэты сезон стане пунктам вяртання людзей у тэатр пасля няпростых падзей. Каб опера ізноў стала патрэбнай людзям як паветра. Вярнулася звычка хадзіць у тэатр. Спачатку асвета, а потым тэатр.

Аб змене ў балетнай трупе на прэс-канферэнцыі распавёў галоўны балетмайстар Ігар Колб.

— Абнаўленне адбылося на 25 %, — падкрэсліў заслужаны артыст Расіі. — На дадзены момант у трупе

Кніга вызначае характар

Творчае асэнсаванне мастацкіх вобразаў персанажаў казак дае цудоўную магчымасць для развіцця мастацка-маўленчай дзейнасці юных наведвальнікаў, выхавання пэўнага стаўлення да з'яў і падзей жыцця, разумення законаў рэчаіснасці і пашырэння кругагляду.

На выставе «Цудоўны свет дзіцячай кнігі» юныя наведвальнікі могуць пазнаёміцца з мастацкімі вобразамі герояў дзіцячых апавяданняў і казак. Скануючы з дапамогай мабільнай прылады QR-код побач з казачным персанажам, хлопчыкі і дзяўчынкі глядзяць пра гэтага героя казку або мультфільм.

Дзякуючы экспазіцыі, таксама можна азнаёміцца з выдатнымі літаратурнымі творамі для дзяцей беларускіх пісьменнікаў Якуба Коласа, Цёткі, Максіма Багдановіча, Змітрака Бядулі, Міхася Лынькова, Васіля Віткі, Уладзіміра Ліпскага і многіх іншых. У гэтых творах па-майстэрску тонка закранаюцца тэмы дабрны і годных учынкаў, спачування, сяброўства, справядлівасці, любові да роднай краіны і яе прыроднага свету.

Творчасць кожнага пісьменніка — гэта асаблівы, адметны, непаўторны і яскравы свет. Літаратурная казка заўсёды адлюстроўвае аўтарскі погляд на рэчы, яго ўяўленне пра жыццё і ідэі, памкненні, духоўныя каштоўнасці. Але для кожнага аўтара аднолькава важна, каб дзіця ўсвядоміла сваё месца ў грамадстве, навучылася разумець складанасці жыцця, каб добрая кніга стала для яго спадарожнікам на шляху ў вялікі свет дарослых.

На выстаўцы прадстаўлены матэрыялы з фондаў і бібліятэкі музея — беларускія дзіцячыя выданні даваеннага і пасляваеннага перыядаў для дзяцей рознага ўзросту. Частку экспазіцыі складаюць работы вучняў дзіцячай школы мастацтваў № 1 г. Мінска.

У мастацкім рашэнні экспазіцыйнай прасторы шырока выкарыстаны ілюстрацыі беларускіх мастакоў да твораў беларускіх пісьменнікаў розных гадоў.

Цэнтральнае месца залы займае стылізаваная сцэна-інсталіяцыя з мастацкіх вобразаў герояў дзіцячых апавяданняў і казак.

Адметнасць выстаўкі — інтэрактыўная карта «Азбука гарадоў» — цікавая і пазнавальная гульня-падарожжа па краіне, якая знаёміць дзяцей і дарослых з гісторыяй беларускіх гарадоў. Пасля сканавання QR-кодаў карыстальнікам адкрываюцца кароткія відэараспаведы

Дзеці на педагогічных занятках падчас экскурсіі.

пра тых ці іншыя гарады. Выяву карты атрымалі ад пісьменніка Уладзіміра Ліпскага, гэта павялічаная копія ілюстрацыі да яго кнігі «Я тут жыю...».

Выстаўка разлічана на дзіцячую і сямейную аўдыторыю, педагогаў і навучэнцаў устаноў адукацыі. Яна чакае наведвальнікаў да 30 верасня!

Надзея ЯКУШАВА,
загадчык навукова-экспазіцыйнага аддзела
Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры
Фота Кастуся ДРОБАВА

Фрагмент экспазіцыі.

Задума стварэння літаратурна-мастацкай экспазіцыі «Цудоўны свет дзіцячай кнігі» нарадзілася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры з пазіцыі аўтараў, што мастацкае слова з'яўляецца адным з самых дзейных сродкаў фарміравання духоўнага свету дзіцяці, яго асобы. Слушна кажуць: «Што пасеш, тое і пажнеш». Важна своечасова сфарміраваць унутраную культуру, развіць эстэтычны густ, любоў да чытання ў прадстаўнікоў новага пакалення. «Менавіта ў маленстве, — сцвярджаў вядомы беларускі дзіцячы пісьменнік і педагог Васіль Вітка, — ствараецца залаты запас усяго жыцця чалавека, закладваюцца асновы яго душэўнага характава».

Хлопчыкі і дзяўчынкі ўспрымальныя да ўсяго казачнага, цікавага, незвычайнага, чарадзейнага. Найбольш высокімі ідэйна-мастацкімі якасцямі, паэтычнасцю вобразаў, чарадзействам, глыбокай мудрасцю і разам з тым займальнасцю і даступнасцю зместу валодае беларуская казка. Без перабольшвання яна можа служыць адным з наймагутнейшых сродкаў маральнага, сацыяльнага і эстэтычнага выхавання дзяцей і моладзі. Казка распавядае нам пра сяброўства, шчырасць, спагадлівасць, справядлівасць, рашуча асуджае няўдзячнасць і здрадніцтва. Таму менавіта на казцы быў зроблены акцэнт у экспазіцыі.

Месца для подзвігу заўжды ёсць

Імёны адных пісьменнікаў у айчынным прыгожым пісьменстве пастаянна на слыху: пра іх гавораць, перавыдаюць кнігі, імёны іншых пад заслонаю часу застаюцца напам'яць. Тым не менш многія з іх істотна спрычыніліся да гісторыі літаратурнага працэсу, зрабілі тое, што павінны былі зрабіць у канкрэтных умовах на сваім месцы. З мэтай згадаць ці адкрыць для сябе творцаў мінулага можна наведаць Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, дзе нядаўна была прэзентавана выстаўка, прымеркаваная да 100-гадовых юбілеяў беларускіх літаратараў.

Часовую літаратурна-мастацкую экспазіцыю зладзілі ў межах праекта «Дыяменны прыгожы пісьменства», які разгортваецца ў сценах установы ўжо не першы год. Сёлета на выстаўцы прадстаўлены матэрыялы, звязаныя з жыццём і творчасцю Пятра Васілеўскага, Івана Гурбана, Пятра Стэфановіча, Івана Кудраўцава, Пятра Харкова, Алеся Махначы, Уладзіміра Шыціка і Івана Сіўцова. Рукапісы, фотаздымкі, кнігі, у тым ліку з аўтографамі, эпісталаў спадчына гэтых пісьменнікаў з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, Юшавіцкай сельскай бібліятэкі імя Івана Гурбана глыбей раскрываюць асобы творцаў, вяртаюць у часы, калі яны жылі і пераадольвалі цяжкасці, што выпалі на іх лёс, імкнуліся здзейсніць свае мары. Многія экспанаты раней не дэманстраваліся.

Адчуць істотнасць творчасці Пятра Васілеўскага дапамагае разуменне, што пісаў ён пра сутнасць чалавека і жыцця, даследаваў адвечныя чалавечыя праблемы — яго п'есы ставіліся ў галоўных тэатрах краіны, у тым ліку Купалаўскім. Прадстаўлены ў экспазіцыі дакументы пісьменніка, адна з папулярных яго кніг пад назвай «Твой заўтрашні дзень» даюць магчымасць прасякнута атмасферай другой паловы мінулага стагоддзя.

Рукапіс пад назвай «Прыказкі і прымаўкі, запісаныя Пятром Стэфановічам» сведчыць пра тое, як ашчадна літаратар ставіўся да самага роднага — таго, што пакінулі продкі, што з'яўляецца квінтэсэнцыяй нашага менталітэту, кажае стаўленне чалавека да зямлі, жыцця, працы. Тут жа — машынапіс, праект Дома творчасці Іслач. Рэч у тым, што ў 1960—1970 гадах пісьменнік працаваў інжынерам Беларускага аддзялення Літфонду СССР і праектаваў іслацкі Дом творчасці.

Адзін з раздзелаў экспазіцыі сведчыць аб унікальнай ролі Івана Кудраўцава ў захаванні памяці пра Кузьму Чорнага. Так, пісьменнік дапамог пры стварэнні музея Кузьмы Чорнага ў Цімкавічах. Звярталіся да літаратара і калі ва ўстанове абнаўлялі экспазіцыю. Яго веды і даследаванні былі істотнай крыніцай звестак пра тых падзеі.

Алеся Махнача ведаюць больш як грамадскага дзеяча, хаця вельмі цікавыя і яго дакументальныя творы. Пакінуў нарыс пра дзяцей Брэсцкай крэпасці, — твор

«Гаўрошы Брэсцкай крэпасці» аб мужнасці абаронцаў і гераізме дзяцей. У аснове яго — рэальныя падзеі. Рэч у тым, што дзеці камандзіраў ваеннага гарнізона на пачатку вайны заставаліся ў Брэсцкай крэпасці... Дакументы ў музейнай вітрыне нагадваюць пра тых трагічных падзеі.

У рукапісе твора Пятра Харкова — «Ад імя пакалення» — таксама распавядаецца пра падзеі, якія адбываліся падчас вайны.

Прыклад Івана Сіўцова, чый здымак захаваўся толькі адзін, сведчыць пра тое, што і сярод мірных жыхароў ёсць месца подзвігу. І гэтым подзвігам з'яўляецца самаадданая праца на карысць тых, хто побач. Клопат пра іх, дапамога... Пісьменнік быў паранены і вярнуўся з фронту да сканчэння вайны, працаваў настаўнікам.

А вось творы Уладзіміра Шыціка ў 1960—1970-я гады ўспрымаліся як ноу-хаў — ён адным з першых пачаў пісаць фантастыку.

На іншай вітрыне — рукапіс «Песня аптыміста» Івана Гурбана. На адкрыццё выстаўкі завітаў унук пісьменніка Аляксандр Ратамскі. Ён падзяліўся тым, як яго родныя захоўваюць памяць пра знакамітага продка:

«Мы, нашчадкі творцы, робім усё магчымае, каб захаваць памяць пра яго ў коле сям'і. А сёлета на нас выйшаў сталічны музей. Мы далі практычна ўсе матэрыялы: рукапісы, фотаздымкі, адсканавалі і раздрукавалі на каляровым прынттары зборнікі паэзіі.

Захоўваюць памяць пра Івана Гурбана і ў вёсцы Юшавічы, дзе рэгулярна святкуюць юбілей пісьменніка, ладзяцца мерапрыемствы. Не забываюць літаратара і ў Нясвіжскай раённай бібліятэцы. Ёсць у Нясвіжы краянаўцы, якія збіраюць матэрыялы пра знакамітых землякоў, у тым ліку пра Івана Гурбана. І гэта ўражае: зразумеў, што з дробных добрых спраў складаецца сапраўдны подзвіг. І гэтыя парасткі заўсёды прарастаюць... Дарэчы, дзед мой, Іван Гурбан — не адзіны талент у сям'і. Пачынаў пісаць яшчэ ў школе і яго

стрыечны брат Гірко. Не паспеўшы стварыць нічога значнага, трапіў у поле зроку пэўных органаў — яго забралі і больш ніхто яго не бачыў... Дзядуля навучыў мяне разуменню: і малы чалавек можа быць вялікім — добра рабіць нешта на сваёй невялікай пасадзе, старанна выконваць абавязкі, — гэтага дастаткова, каб быць героем.

Дзядуля быў для малодшых прыкладам таго, як трэба імкнуцца да ведаў: у 54 гады пайшоў заканчваць сярэдняю школу ў Нясвіжы, бо за плячыма меў толькі 7 класаў польскай школы. Вучыўся разам з дачкой, яна — вочна, ён — завочна. Заўжды заставаўся бадзёрым аптымістам, сачыў за сваім здароўем. Аднойчы, ужо ў добра сталых гадах, кудысьці ішоў падбегам, ды так хутка, што дачка не загла яго дагнаць, каб павітацца...»

Аліса БРАТКА
Фота даслана Дзяржаўным музеям гісторыі беларускай літаратуры

Аляксандр Ратамскі распавядае пра свайго дзеда-пісьменніка.

Радзіма ў чалавека — адна. Малая радзіма — таксама. Толькі бываюць і выключэнні. Па сабе ведаю. Нарадзіўся ў вёсцы Казловічы Слуцкага раёна, а маленства і юнацтва прайшло ў колішніх Крывасёлках, цяперашніх Навасёлках Цімкавіцкага сельсавета на Капыльшчыне. У Міколы Кусянкова таксама, па сутнасці, дзве малыя радзімы. Аўтабіяграфічную споведзь «Радзіма пачалася тут...» ён пачынае так: «Я нарадзіўся ў вёсцы Перарост Добрушкага раёна і бясконца ўдзячны таму месцу на зямлі, дзе некалі мне было наканаваана ўбачыць свет. Чалавек не выбірае, дзе яму нарадзіцца, і гэтаксама не ад мяне залежала, што маё дзяцінства прайшло ў другой вёсцы, таксама на Добрушчыне, але кіламетраў за трыццаць на паўднёвы ўсход ад Перароста. Гэтая другая вёска, Кругавец, і стала маёй малой радзімай».

Свет добрых людзей

«Радзіма пачалася тут»

На свет ён з’явіўся 11 лютага 1935 года. Тады гэта быў Церахоўскі раён: «Добруш застаўся далёка ад нашага паўсядзённага жыцця, і, наадварот, усе дарогі вялі кругачан у Церахоўку, бо тады гэта была і бліжэйшая ад нас чыгуначная станцыя. Таму Церахоўка і сёння ў маёй памяці на першым плане». А «вёска Кругавец разам з суседнімі Усохамі, Весялоўкай і Завідаўскай, гэта памежны куток Добрушкага раёна <...>».

Свайму малому кутку Мікола Сяргеевіч прысвяціў нямала вершаў. Адзін з іх «Цяжэ рачулка Цеціва між рос» напісаў у Забайкалі:

*Не ведаю, дзе з’яўра апынуся,
Які пазнаю край.
Ды ў родны кут
Прыйду —
І там,*

На ўсходзе Беларусі,

Скажу:

«Радзіма пачалася тут».

Злева направа: Кастусь Цвірка, Мікола Кусянкоў, Аляксандр Пісьмянкоў, Віктар Ракаў, Генадзь Пашкоў. Мінск, 1985 г.

«Сустрэліся» ў Забайкалі

З дэбютным паэтычным зборнікам Міколы Сяргеевіча «Жывіца» я пазнаёміўся яшчэ студэнтам, а вось з наступным — далёка ад Беларусі. Калі служыў палітрук у Бурціі Улан-Удэ, мая малодшая сястра рэгулярна прысылала мне кніжныя навінкі. А некаторыя і ў Якуцію, дзе знаходзіўся ў доўгатэрміновай камандзіроўцы.

Чэзлыя кедры, кволья струменьчыкі таежных ручайкоў, нясцерпнае, зусім не паўночнае, летняе сонца стварала своеасаблівую экзотыку, але адчувалася і адарванасць ад родных мясцін. Блізкімі да сэрца сталі радкі Міколы Кусянкова: «Мінула дзесяць год, як праз паходы я класікаў замежных не чытаў... За іх вазьмуся я, а покуль — ціха б мне пахадзіць. Чыта, яшчэ гадок... Твой край — недачытаная шчэ кніга, — мне б прачытаць у ёй адзін радок».

У мяне тады, праўда, мінула не дзесяць гадоў, а толькі адзін, але новая дарога таксама пачалася з Чыты. Адтуль, адкуль колькі часу назад прадоўжыліся і жыццёвыя сцяжыны Міколы Сяргеевіча. Ён сапраўды чытаў «радкі жыцця». Гэтае ж жыццё — напружанае, патрэбнае жыццё чалавека, які не шукае лёгкіх шляхоў, — адлюстроўваў у сваіх паэтычных творах. Асэнсаванаю жыццёвай пазіцыі аўтара, яго ўсведамленнем значнасці маральных каштоўнасцей напоўнена паэма «Пераправа», у якой моцныя аўтабіяграфічныя моманты.

Пры чытанні яе прыгадалася прызнанне Льва Талстога: «цягам часу перастаюць выдумваць мастацкія творы». Падумалася: быць таго не можа, каб з такой багатай біяграфіяй Мікола Кусянкоў не ўзяўся за прозу. Гэтакі фактычны матэрыял мае, што грэшна адхінуць яго. У маім чытацкім уяўленні ўжо акрэслівалася яго будучая кніга, старонкі якой дычалі рамантыкай сібірскага дарог, думкамі і развагамі тых, хто ўтульнасць гарадскіх кватэр прамяняў на таежную неўладкаванасць і з кайстрай за плячыма змераў не адзін дзясяткі кіламетраў глухамані.

«Палявы сезон»... лёд

Узрадаваўся, калі праз шмат гадоў, у першым нумары часопіса «Малодосць» за 1977 год, прачытаў апавесць «Палявы

сезон» — значыць, такая кніга аўтарам пішацца. Яшчэ больш прыемна стала, калі ў перыяды пачалі з’яўляцца яго апавяданні. Большасць гэтых твораў і склалі змест зборніка «Завязь». Увайшла ў яго і апавесць «Палявы сезон», але пазначаная як апавяданне. Толькі ад таго — апавяданне гэта ці ўсё ж апавесць — сутнасць не мяняецца. У «Палявым сезоне» добра відны адметнасці Кусянкова-празаіка.

Што некаторыя пэты цягам часу пераходзяць у прозу, нічога здзіўнага.

бывае. Настальгія таежная. Засумуе чалавек па доме, цялячымі вачыма глядзіць на свет, анічагуткі перад сабой не бача. Але ж гэта праз месяц, праз два...» У Вухналёва са Стасем адбываецца не надта прыемная размова. Ды Стась на сваім стаіць: «Не хачу быць Мікітам-гарбузом».

Аказваецца, нека прыехаў у Стасеву вёску чалавек, які не быў у родных мясцінах дваццаць пяць гадоў. Перажывае, што колісь з’ехаў на Урал. Калі вясковец раіць не вяртацца назад, адказвае:

«Бачыш, дзядзька, гарбуз на плоце вісіць? Націна вылезла, расцвіла на вуліцы, і на вуліцы ж гарбуз заваліўся. Так, дзядзька, і я. Карэнне маё тут, а сам я ўвесь ужо там». Прытча гэтая шмат дае для разумення складанай дыялектыкі чалавечага характару. Тым больш галоўнага героя твора. «Палявы сезон» жыцця Стасы Наўныкі становіцца свайго роду і «палявым сезонам» яго лёсу. Ён паступова знаходзіць сваё духоўнае пастаянства.

І сплечаны сыноўні доўг

І Стась, і Вухналёва, як і іншых персанажаў, Мікола Кусянкоў падглядзеў не проста з жыцця, а з таго жыцця, да якога сам меў дачыненне. Таму з такой пяшчотай і заміланнем пісаў і пра Сяргея, нядаўняга выпускніка тэхнікума, які прыехаў па размеркаванні ў адзін з лясгасаў («Час жалудоў»). Лесаўпарадчык з апавядання «Сады на Прыпяці» — таксама ў нейкай ступені сам аўтар. Пазнаеш яго і ў апавяданні «Мядзведжыя шкура», і ў шмат якіх яшчэ іншых творах, бо расказанае ім не выдуманнае. Сітуацыі абавязкова звязаны з «Лясной» працай персанажаў. Але ён не паўтараўся. Ад апавядання да апавядання паглыбляюцца, становяцца больш аб’ёмнымі, выразнымі характары герояў. Мікола Кусянкоў, па сутнасці, ствараў партрэт аднаго чалавека, паказанага толькі ў пэўных перыяды яго жыцця.

Асобныя персанажы з апавяданняў пазней былі выведзены ім у трылогіі, што складаецца з раманаў «Явар з калінаю» (1994), «Арляк і зязюля» (1998) і «Хмель каля вольхі» (2002). За першыя два (тады яны лічыліся дылогіяй) у 2000 годзе стаў лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь.

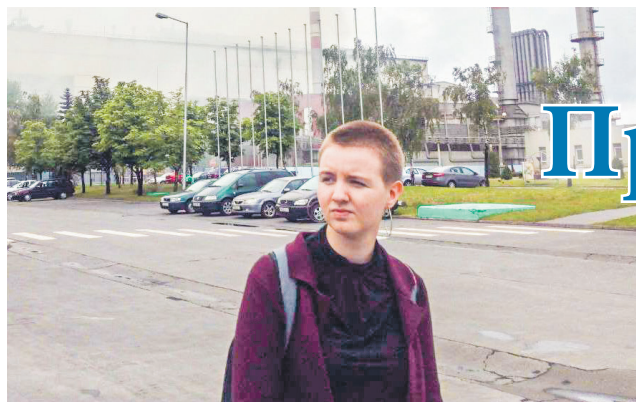
У раманах не паўтор пэўных хадзоў і сітуацый, не «эксплуатацыя» літаратурных герояў, якія табе нечым спадабаліся ці, наадварот, як бы адштурхоўваюць ад сябе, а ўвасабленне творчай задумкі лепшае заглыбленне ў свет і людзей. Зроблена з усведамлення, што жыццё народнае — той найвелізарнейшы пласт, у якім усё не проста звязана, а тут і там вузламі спавіта. Лёсы ж людскія часам так перакрываюцца, што, не сутыкнуўшыся з гэтым, цяжка паверыць. Нярэдка ўсплывае той, хто дагэтуль быў у цесных стасунках з іншымі, а цяпер ствараецца іншая сувязь. Найбольш выразна гэта выяўляецца на прыкладзе лёсу прадстаўнікоў сямейства Гаркушаў. Яны ўспрымаюцца тыповымі прадстаўнікамі беларускага народа, якія на сваім вяку шмат чаго зведалі. Былі не толькі радасці. Ставала і нягодаў. Але гэта не пазбавіла іх аптымізму, упэўненасці, што добра на Зямлі ўсё ж больш, чым благага.

Творчы партрэт Міколы Кусянкова будзе няпоўны, калі не згадаць яго паэтычныя кнігі «Чага» (1975) і «Дуброва» (1990), у 1991-м адзначана Літаратурнай прэміяй імя Аркадзя Куляшова). Несумненна, з’явіліся б і новыя творы, калі б не цяжкая хвароба, што забрала яго 22 чэрвеня 2004 года. Але і тое, што з’явілася з-пад яго пера, яшчэ адно пацвярджэнне, наколькі багатая на таленты Добрушчына. Дарэчы, ён сплаціў малой радзіме і свой сыноўні доўг. У выдавецтве «Мастацкая літаратура» апошнім часам узначальваў рэдакцыю па выданні гісторыка-дакументальных хронік «Памяць». У ёй пабачыў свет і двухтомнік «Добрушскі раён».

Аляксандр МАРЦІНОВІЧ

Простыя рэчы

Прыгоды па дарозе

Яна Цэгла.

Ёсць людзі, якія не ўяўляюць свайго жыцця без падарожжаў. Дарога прыцягвае, вабіць, становіцца патрэбай. Пра вандроўкі распавядае маладая пісьменніца Яна Цэгла (у штотыднёвіку «ЛіМ» не раз былі ў друку яе апавяданні).

— Яна, раскажы, калі ласка, што для цябе вандроўкі і якім чынам ты іх ажыццяўляеш.

— Мяне цяжка назваць вандроўніцай у звычайным уяўленні. Мала цікаваць помнікі культуры, гісторыі: за гады на гістфаку БДУ стамілася ад гэтага.

Хутчэй магу назваць сябе прыхільніцай помнікаў прамысловасці, калі такая дэфініцыя ўвогуле існуе. У адно такое падарожжа я за тыдзень адвела МЗКТ у Мазыры, Нафтан і Палімір у Наваполацку, БМЗ у Жлобіне, «Чырвоны харчавік» у Бабруйску, знакаміты малочны завод у Рагачове, «Гомсельмаш». Хацела яшчэ зазірнуць на «Хімвалакно» ў Светлагорск, але не хапіла сіл.

Гэтая эстэтыка мяне прываблівае.

У асноўным мае вандроўкі па Беларусі. Адчуваю недахоп ведаў пра радзіму і хачу зазірнуць у кожнае месца. Калісьці сфармулявала гэта так: «Я ведаю, як жыць мае бацькі, але не ўяўляю, як жыць ўся краіна». Гэтай думкі трымаюся дагэтуль. Калі еду ў новы горад, няма канкрэтнай праграмы — толькі разуменне, што наперадзе прыгоды.

Амаль заўсёды ў новым горадзе ёсць нехта знаёмы. А часам і не адзін чалавек, які можа мясцовым духам заразіць і мяне. Больш, чым падарожжы я, напэўна, люблю знаёмства з людзьмі, дазнавацца пра іх жыццё і родныя месцы. Толькі праз любоў мясцовага чалавека можна ўбачыць сапраўдны горад, у які ты прыехала. Упэўнена ў гэтым на 100 %.

Доўгі час ведала толькі пра тое, як ездзіць у падарожжы на аўтобусах і машынах. Нарадзілася я ў Іўі Гродзенскай вобласці, а ў горадзе няма чыгункі. Першае падарожжа на цягніку здарылася толькі ў 16 гадоў. Зараз можна сказаць, што я аб'ездзіла беларускую чыгуначную сетку ўздоўж і ўпоперак.

— Калі ты ўпершыню паспрабавала ездзіць аўтаспынам і што навяло цябе на думку паспрабаваць?

— У 19 гадоў я адкрыла для сябе аўтаспын — і панеслася...

Раней з пагардай ставілася да тых, хто ездзіць такім чынам. Гэта ідзе з сям'і. Таму не магу сказаць, што мой першы досвед быў мэтанакіраваны і свядомы.

Адбылося гэта ў тое знакамитае падарожжа, пра якое я крыху распавяла вышэй. Мы з сяброўкай абедзве нарадзіліся ў Гродзенскай вобласці, вучыліся ў Мінску, ды зразумелі, што ніколі не былі ў Магілёўскай, Гомельскай і Віцебскай абласцях. Усход быў абсалютнай таямніцай.

Падышлі да справы адказна. Распрацавалі план на 14 гадоў, якія падаліся нам адметнымі, знайшлі людзей, у якіх можна было б спыніцца, назбіралі грошай і паехалі.

Усё пайшло не па плане ў Рагачове. Павінны былі застацца ў сяброў, што жылі ў вёсцы ў Рагачоўскім раёне. Аднак моцна затрымаліся ў Жлобіне, з захапленнем разглядаючы БМЗ, на апошні аўтобус не паспелі.

Правёўшы нараду пасярод горада, прыйшлі да высновы, што інакш, як аўтаспынам, туды не дабяромся. Для абедзвюх — першы досвед, было вельмі страшна. Але адразу на выездзе з горада быў аўтобусны прыпынак, дзе вельмі бяспечна спыняць машыны. Мы чакалі свайго кіроўцы 3-4 хвіліны. Прыгожы мужчына на «мерседэсе» адвёз нас роўна да пункта прызначэння.

— Падчас падобных падарожжаў можа здарыцца ўсё, што заўгодна. Што незвычайнага здаралася з табой?

— Я звяртаюся да аўтаспыну толькі ў Беларусі. Калі бываю за мяжой, карыстаюся традыцыйнымі сродкамі перамяшчэння. Таму што там іншыя людзі, іншыя мовы, іншыя традыцыі, у тым ліку аўтаспыну. Гэта ж цэлая культура і сусветная супольнасць, са сваімі асаблівасцямі.

Ёсць і тэхніка бяспекі, асабліва для дзяўчат. Меры зразумелыя, але могуць уратаваць жыццё: закрытае адзенне, сядзець у машыну толькі да людзей сваёй нацыі, не спыняць,

калі цёмна/позна, адразу абгаворваць маршрут. Люблю сачыць па навігатары за дарогай, калі маршрут незнаёмы.

Небяспечных гісторый са мной не здаралася. Можа дзіўна прагучаць, але ў кожнае падарожжа я прашу Бога быць са мной. У мінулым годзе ехала на фестываль пад Полацк, і кіроўца наўпрост пацікавіўся, ці не страшна ездзіць адной. А чаго мне баяцца, калі Бог са мной?

Самае небяспечнае, што са мной адбылося, — трапіўся кіроўца, што любіць хуткасць — я ўціскалася ў сядзенне і малілася, калі на спідометры было 240—260 км за гадзіну. Так хутка ў Магілёў я больш ніколі не трапляла.

Большасць падарожжаў хутчэй смешныя ці дзіўныя. Так, аднойчы ехала з сябрам у Віцебск. Сам ён архітэктар з Украіны. Калі кіроўца, што вёз нас, даведаўся пра гэта, вырашыў яму распавесці ўсю гісторыю Беларусі. Да вечара мы да горада не даехалі, бо давялося па дарозе заязджаць у кожную сядзібу і да кожнага помніка нашай гісторыі. Даніла цяпер дакладна ведае ўсё пра Беларусь.

Аднойчы вырашылі з сябрамі спыніць машыну, каб даехаць у Жылічы, нам распавядалі пра цікавае сусінаванне мясцовага палаца і вучэльні. Праблема была адна — кампанія наша складалася з 5 чалавек. Дзесьці хвілін праз 15 спыніўся грузавік, і нас усіх загрузілі ў кузаў. Страшна было толькі адно — не паспець зрабіць дастаткова фота, пакуль ехалі.

— Чым ты кіруешся, калі выбіраеш, куды паехаць?

— Аўтаспын для мяне не мэта, а яскравае аздабленне падзеі, якая адбылася б і так. Напэўна, гэта нейкі покліч сэрца, калі я ведаю, што мне трэба вось у гэты горад, а ўнутраны голас кажа, што ехаць трэба туды аўтаспынам.

Мае блізкія сябры ладзілі вялікія падарожжы аўтаспынам. У Санкт-Пецярбург, Краснадар, Карэлію, аб'ездзілі ўвесь Ізраіль і Румынію. Як бы я ім не зайздросціла, але такое цалкам не мой варыянт. Для мяне гэта прыгожа на некалькі гадзін.

Немагчыма прадказаць, каго ты сустрэнеш, як трапіш у патрэбнае месца, якія гісторыі пачуеш. Былі гісторыі вясёлыя, калі і дарога праміргне за імгненне. Здаралася і пра боль пачуць. Асабліва калі даводзіцца праязджаць з чалавекам побач з месцамі, што нагадваюць аб яго асабістых стратах.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Крыху вераснёўскага сонца

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» на канале «Культура» Беларускага радыё выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» з празаічнымі творами.

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Лідзіі Арабей «Іскры ў папалішчы». У «Радыёбібліятэцы» гучыць твор Франсуазы Саган «Крыху сонца ў халоднай вадзе». Апавяданні чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і анонсам штотыднёвіка «ЛіМ».

Для аматараў паэзіі ў праекце «Прачулым радком» у суботу і нядзелю — вершы Міхася Пазнякава.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у выхадныя складуць радыёверсія спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы «Хто смяецца апошнім» па аднайменнай п'есе Кандрата Крапівы, а таксама радыёспектакль «Скупы» па аднайменнай п'есе Жана Батыста Мальера (да 115-годдзя з дня нараджэння народнага артыста СССР Леаніда Рахленкі).

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі гучыць гісторыя Генадзя Аўласенкі «Вася Лайдачкін у краіне казак». У суботу і нядзелю ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучаць выбраныя радыёспектаклі з фондаў. Штогвечар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вячэрняя казка».

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з пісьменніцай Інай Фраловай.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

10 верасня — на фестываль дзіцячай кнігі «У гасцях у Францыска Скарыны», прымеркаваны да Дня горада. Адбудзецца на пляцоўцы перад Нацыянальнай бібліятэкай. Пачатак у 10.00.

11 верасня — на творчую сустрэчу з Анатолем Аўруціным, якая адбудзецца ў в/ч 2007. Пачатак у 14.00.

11 верасня — на прэзентацыю кнігі паэзіі Лізаветы Палеес «Колыбельная для слов». Імпрэза пройдзе ў Мінскім доме юрэйскага таварыства (вул. Веры Харужай, 28). Пачатак у 18.00.

12 верасня — у публічную бібліятэку №8 імя М. Багдановіча на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым «Мой Мінск, мая Беларусь». Пачатак у 13.00.

14 верасня — у публічную бібліятэку №8 імя М. Багдановіча на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго «Свет ведаў адкрывае кніга». Пачатак у 12.00.

14 верасня — на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Аўтограф» (вул. Карбышава, 42). Пачатак у 17.00.

15 верасня — на творчую сустрэчу з Міхасём Пазняковым у каледжы № 221 (пр. Партызанскі, 70а). Пачатак у 15.00.

14 верасня — 75-годдзе адзначае Міхаіл Васючкоў (1947), беларускі кампазітар.

15 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Бэлы Масумян (1937—2020), беларускай актрысы, народнай артысткі Беларусі.

15 верасня — 80-гадовы юбілей святкуе Ларыса Горцава (1942), беларуская актрыса, заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь.

16 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Барыса Луцэнкі (1937—2020), беларускага рэжысёра, педагога, народнага артыста Беларусі.

16 верасня — 70-гадовы юбілей святкуе Іван Чарота (1952), беларускі літаратуразнавец, перакладчык, крытык.

17 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Максіма Танка (сапр. Скурко Яўген Іванавіч; 1912—1995), беларускага паэта, перакладчыка, грамадскага дзеяча, народнага паэта БССР.

17 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Івана Краснадубскага (1947—2013), беларускага спевака, заслужанага артыста БССР.

Календар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці публіцыста, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны Паўла Сафронавіча Ерашэнкі і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізім.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі»,
рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98

адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16
Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
08.09.2022 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 685

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 2186
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

